

ASHANTİ (GANA): İMPARATORLUKTAN ŞARTLI BAĞIMSIZLIĞA

*ABDULLAH KARAOĞLU
**BETÜL KARAOĞLU
***BEDRİYE SOKU
****GÖKHAN AGOĞLU
*****ZÜHAL AĞOĞLU

Araştırma Makalesi

Makale Gönderme Tarihi

16. 09. 2023

Makale Kabul Tarihi

23. 10. 2023

Atıf Bilgisi

Chicago: Abdullah Karaoğlu, Betül Karaoğlu, Bedriye Soku, Gökhan Açoğlu, Zühal Açoğlu , “Ashanti (Gana): İmparatorluktan Şartlı Bağımsızlığa”, *International Journal of Eastern Mediterranean Studies*, Vol. 1, Issue: 3, 2023, ss. 198- 229.

Apa: Karaoğlu, A., Karaoğlu, B., Soku, B., Açoğlu, G., Açoğlu, Z. (2023), “Ashanti (Gana): İmparatorluktan Şartlı Bağımsızlığa”, *International Journal of Eastern Mediterranean Studies*, Vol. 1, Issue: 3, ss. 198- 229.

Özet

Ashanti kabilesi 1700’lü yıllarda Atın Sahil denilen Batı Afrika topraklarında büyük bir imparatorluk kurmaya muvaffak olmuştur. Bu imparatorluk Avrupalıların sömürge topraklarıyla çok yakın temasta olması ve büyük yeraltı kaynaklarına sahip olması, özellikle İngilizlerin dikkatini çekmiştir. İngiltere sanayi devriminin ihtiyaç duyduğu ucuz işçi ve bol emtiayı bu bölgeden karşılayabileceğini fark edince, önce ticaret amacıyla girdiği bu toprakları, daha sonra işgal etmeye kalkışınca, Afrika’nın onurlu insanlarıyla savaşmak zorunda kalmıştır. Ashanti İmparatorluğu İngilizleri birkaç defa püskürtmüş olmasına rağmen, İngilizlerin tükenmek bilmeyen kaynakları ve kurdukları diplomasi fitnessi sayesinde başarıya ulaştıkları görülmektedir. Ashanti toplumu içerisinde oluşturulan bölücülük, imparatorluğun zayıflamasına ve parçalanmasına sebep olmuş, buna rağmen 1900’lü yıllara kadar direniş sürmüştür. 1901’de yapılan son savaş ile İngiliz sömürgesi haline gelen Asanti, 1950’li yıllarda şartlı bağımsızlığını kazanarak İngiliz Milletler Cemiyeti’nin bir parçası haline gelmiştir.

Bu makalede Asanti-İngiliz ilişkileri ve Gana Devleti’nin kuruluşu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Asanti, Gana, İngiltere, Sömürge

Abstract

* Müdür, Dr. Cemil Karşlıgil İlkokulu, karaogluab@gmail.com, Orcid: 0009-0003-9545-0011

** Uzman Öğretmen, Akyol Ortaokulu, betulkaraoglu9153@gmail.com, Orcid:0009-0005-9811-7032

*** Şube Müdürü, bbedriyesoku@gmail.com, Orcid:0009-0004-3088-6073

**** Müdür Yardımcısı, Kurtuluş İlkokulu, agoglugokhan04@gmail.com, Orcid:0009-0002-9628-5663

***** Öğretmen, Adnan Menderes Orta Okulu, zahalagoglu84@gmail.com, Orcid:0009-0002-0183-7657

The Ashanti tribe succeeded in establishing a great empire in the West African lands called Atin Coast in the 1700s. This empire attracted the attention of the British in particular, as it was in close contact with the colonial lands of the Europeans and had large underground resources. When England realized that it could meet the cheap labor and abundant commodities needed for the industrial revolution from this region, it first entered these lands for trade purposes, and then when it tried to occupy them, it had to fight with the honorable people of Africa. Although the Ashanti Empire repelled the British several times, it seems that the British achieved success thanks to their inexhaustible resources and their diplomatic discord. The separatism created within the Ashanti society caused the empire to weaken and disintegrate, although resistance continued until the 1900s. Asanti, which became a British colony with the last war in 1901, gained conditional independence in the 1950s and became a part of the British League of Nations.

In this article, Asanti-British relations and the establishment of the Ghanaian State will be examined.

Key Words: Africa, Asanti, Ghana, England, Colony

Giriş

Antik Gana, gücünü ve zenginliğini altından elde ediyordu ve Sahra-ötesi ticaret sırasında devenin tanıtılması, taşınan malların miktarını artırdı. Gana hakkındaki bilgilerin büyük çoğunluğu Arap yazarlardan gelmektedir. Örneğin Al-Hamdani, Gana'yı dünyadaki en zengin altın madenlerine sahip ülke olarak tanımlıyor. Bu madenler Senegal Nehrinin yukarısındaki Bambuk'ta bulunuyordu. Soninکه halkı ayrıca tekstil, boncuk ve işlenmiş ürünler karşılığında köle, tuz ve bakır da satıyordu¹. Başkentleri Kumbi Salih'i Sahra'nın hemen kenarına inşa ettiler ve şehir kısa sürede Sahra ticaret yollarının en dinamik ve önemli güney terminali haline geldi. Kumbi Salih, sistematik bir vergilendirme biçimiyle tüm ticaretin odak noktası haline geldi. Daha sonra Audaghost başka bir ticaret merkezi haline geldi².

Antik Gana'nın zenginliği, karayılan Bida'nın masalında efsanevi bir şekilde anlatılmaktadır. Bu yılan, Krallık'ta refahı garanti altına almak karşılığında yıllık bir kurban talep ediyordu, bu nedenle her yıl bir bakire kurban ediliyordu, ta ki bir yıl sonra amaçlanan kurbanın nişanlısı (Mamadou Sarolle) onu kurtarana kadar. Yaptığı fedakârlığın aldatıldığını hisseden Bida, bölgeden intikamını aldı, korkunç bir kuraklık Gana'yı etkisi altına aldı ve altın madenciliği gerilemeye başladı. Arkeologların bulduğu, hikâyenin unsurlarını doğrulayan kanıtlar var. Bunlar, 12. yüzyıla kadar bölgede koyun, inek ve hatta keçilerin bol miktarda bulunduğunu gösteriyor.

Mağripli tüccarların Gana'ya doğru izlediği rota Kuzey Afrika'da Tahert'ten başlayıp Güney Fas'taki Sijilmasa'ya iniyordu. Buradan güneye ve iç kesimlere giden yol, sahile paralel

---

¹ Jack Goody, "The Mande and the Akan Hinterland," in *The Historian in Tropical Africa*, ed. J. Vansina, R. Mauny, and L. V Thomas (London: Oxford University Press, (1964), pp. 199.

² James Anquandah, *Rediscovering Ghana's Past* (Harlow, United Kingdom: Longman Group, 1982), pp. 126-127.

olarak devam ediyor, ardından Awdaghust üzerinden güneydoğuya doğru dönüyor ve Antik Gana'nın kraliyet şehri Kumbi Saleh'te sona eriyor. Kaçınılmaz olarak tüccarlar İslam'ı da beraberlerinde getirdiler. Kumbi Salih'teki İslam cemaati, Kral'ın sarayından oldukça uzakta, ayrı bir cemaat olarak kaldı. Kendi camileri ve okulları vardı ama Kral geleneksel inançlarını korudu. Bölgenin idaresini yürütmeye yardımcı olmak için Müslüman âlimlerin muhasebe ve edebi becerilerinden yararlandı. Batıdaki Tekrar eyaleti zaten İslam'ı resmi din olarak benimsemiş ve Kuzey Afrika ile daha yakın ticari ilişkiler kurmuştu.

Gana'nın gerilemesinin birçok nedeni vardı. Kral ticaret tekeli kaybetmişti, aynı zamanda kuraklık başladı ve toprak ile onun sığır ve ekimi sürdürme kabiliyeti üzerinde uzun vadeli bir etkisi oldu. Arap geleneğinde Murabıt Müslümanlarının Kuzey Afrika'dan gelip Gana'yı işgal ettiği bilgisi bulunmaktadır. Diğer yorumlar ise Murabıt etkisinin kademeli olduğu ve herhangi bir askeri ele geçirmeyi içermediği yönündedir³.

11. ve 12. yüzyılda ticari Gana'nın dışında Bure'de (modern Gine) yeni altın yatakları çıkarılmaya başlandı ve daha doğuda yeni ticaret yolları açıldı. Gana daha sonra Sosso hükümdarı Sumanguru'nun saldırılarının hedefi oldu. 1235'teki bu çatışmadan Malinke halkı yeni bir dinamik hükümdar olan Sundiata Keita'nın yönetimine geldi ve kısa süre sonra Mali Sundiata İmparatorluğu tarafından gölgede bırakıldı⁴.

Sömürge Öncesi Dönem

16. yüzyılın sonuna gelindiğinde modern Ganalı nüfusunu oluşturan etnik grupların çoğu bugünkü yerlerine yerleşmişti. Kıyı bölgesinde bulunan arkeolojik kalıntılar, bölgenin Erken Tunç Çağı'ndan (M.Ö. 4000 civarı) beri yerleşim gördüğünü göstermektedir; ancak geniş lagünler ve nehirlerde balıkçılığa dayanan bu toplumlar çok az iz bırakmıştır. Arkeolojik çalışmalar ayrıca Gana'nın orta kesimindeki orman bölgesinin kuzeyinde, 3.000 ila 4.000 yıl kadar erken bir tarihte yerleşim olduğunu gösteriyor. Sözlü tarih ve diğer kaynaklar, Gana sakinlerinden bazılarının atalarının bu bölgeye en azından MS 10. yüzyıl gibi erken bir tarihte girdiğini ve kuzeyden ve doğudan göçün bundan sonra da devam ettiğini öne sürüyor⁵. Bu göçler kısmen Batı Sudan'da (Nijer Nehri tarafından kurutulan modern Gana'nın

---

³ Nehemia Levtzion, *Muslims and Chiefs in West Africa: A Study of Islam in the Middle Volta Basin in the Pre-Colonial Period* (London: Clarendon Press, 1968), p. 85.

⁴ Ivor Wilks, *Asante in the Nineteenth Century: The Structure and Evolution of a Political Order* (London: Cambridge University Press, 1975), p. 22.

⁵ Kevin Shillington, *History of Africa* (New York: St. Martin's Press, 1995), p. 194.

kuzeyindeki bölge) bir dizi büyük devletin oluşumu ve dağılmasından kaynaklandı. Bu Sudan devletleri arasında öne çıkan Eski Gana'daki Soninke Krallığıydı. Açıkça söylemek gerekirse Gana, Kral unvanıydı, ancak Krallığın kayıtlarını bırakan Araplar bu terimi Kral, başkent ve devlet için kullandılar. 9. yüzyıl Arap yazarı Al Yaqubi, antik Gana'yı bölgedeki en organize üç devletten biri olarak tanımlamıştır (diğerleri orta Sudan'daki Gao ve Kanem'dir). Yöneticileri altın zenginliğiyle, saraylarının zenginliğiyle ve savaşçı avlama becerileriyle ünlüydü. Aynı zamanda Kuzey Afrikalı tüccarları Batı Sudan'a çeken altın ticaretinin de ustalarıydılar. Bu ve daha sonraki Batılı Sudanlı yöneticilerin askeri başarıları ve bölgenin altın madenleri üzerindeki kontrolleri, onların Kuzey Afrika ve Akdeniz'deki tüccarlar ve yöneticilerle olan tarihi ilişkilerinin bağlantı noktasını oluşturdu⁶.

Gana on birinci yüzyılda komşularının saldırılarına yenik düştü ama adı ve itibarı varlığını sürdürdü. 1957'de eski İngiliz kolonisi Gold Coast'un liderleri, bağımsızlığını yeni kazanan devletleri için uygun bir isim aradıklarında, sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazanan ilk siyah Afrika ülkesi olan yeni ülkelere antik Gana'nın adını verdiler. Bu seçim sadece sembolik olmaktan öte bir anlam taşıyordu çünkü modern Gana, tıpkı adı gibi zenginliği ve altın ticaretiyle aynı derecede ünlüydü.

Batı Sudan'daki hiçbir eyalet, modern Gana bölgesindeki bölgeleri kontrol etmese de, daha sonra ülkenin kuzeyinde gelişen birkaç küçük Krallık, o bölgeden göç ettiğine inanılan soylular tarafından yönetiliyordu. Krallıkların Batı Sudan'daki genişlemesine katkıda bulunan Sahra-ötesi ticaret, aynı zamanda kuzeydeki modern Gana'daki ve güneydeki ormandaki bölgelerle temasların gelişmesine de yol açtı. Örneğin 13. yüzyıla gelindiğinde Mali imparatorluğunun Jenné kasabası, modern Gana'daki Volta Havzası'nın kuzey üçte ikisindeki savan ormanlık alanlarındaki etnik gruplarla ticari bağlantılar kurmuştu. Jenné aynı zamanda ülkenin güney yarısının çoğunu işgal eden Akan dilini konuşan halkların atalarıyla ilgilenen Müslüman tüccarlar olan Dyula'nın da karargahıydı⁷.

Ticaretin büyümesi, güneydeki orman bölgesindeki altın yataklarına giden ticaret yolu üzerinde yer alan ilk Akan eyaletlerinin gelişimini teşvik etti. Ormanın kendisi az nüfusluydu, ancak Akan dili konuşan halklar, 15. yüzyılın sonlarına doğru, Güneydoğu Asya ve Yeni Dünya'dan orman koşullarına uyarlanabilecek mahsullerin gelmesiyle buraya taşınmaya

---

⁶ Adu Boahen, Ghana: Evolution and Change in the Nineteenth and Twentieth Centuries (Accra, Ghana: Sankofa Educational Publishers, 2000), 10.

⁷ W.E.F. Ward, A History of Ghana, 4th ed. (London: George Allen and Unwin, 1967), 53.

başladı. Bu yeni mahsuller arasında sorgum, muz ve manyok vardı. 16. yüzyılın başlarında Avrupalı kaynaklar, Ofin Nehri Vadisi'nde altın zengini Akan ve Twifu eyaletlerinin varlığına dikkat çekiyor. Ayrıca aynı dönemde, şu anda kuzey Nijerya olan bölgede (Hausa eyaletleri ve Çad Gölü bölgesindeki eyaletler) devletlerin gelişimini teşvik eden Mande'lerin bir kısmı güneybatıya doğru ilerledi ve kendilerini Nijerya'nın birçok yerli halkına kabul ettirdi. modern Gana'nın ve Burkina Faso'nun (Burkina, eski adıyla Yukarı Volta) kuzey yarısı, Dagomba ve Mamprusi eyaletlerini kurdu. Mande ayrıca Gonja devletinin yükselişini de etkiledi. Arkeolojik kanıtların yanı sıra sözlü geleneklerden de açıkça görülüyor ki Mole-Dagbane eyaletleri olan Mamprusi, Dagomba ve Gonja ile Mossi eyaletleri olan Yatenga ve Wagadugu, modern Gana'da ortaya çıkan ilk krallıklar arasındaydı. 16. yüzyılın sonlarında kuruldu. Mossi ve Gonja yöneticileri hükmettikleri halkın dilini konuşmaya geldiler. Ancak genel olarak yönetici sınıfın üyeleri geleneklerini korudular ve bugün bile bazıları kuzey kökenlerine dair hikayeler anlatabiliyor⁸.

Yöneticilerin kendileri genellikle Müslüman olmasalar da, Müslümanları yanlarında getirdiler ya da kâtip ve şifacı olarak kabul ettiler ve Müslümanlar da güneyi Kuzey Gana'ya bağlayan ticarete önemli bir rol oynadılar. Onların varlığı sonucunda İslam kuzeyi önemli ölçüde etkiledi. Tüccarların ve din adamlarının faaliyetleriyle yayılan Müslüman nüfuzunun güneydeki Asanteler arasında bile olduğu kaydedildi. Ganalıların çoğu geleneksel inançlarını korusa da Müslümanlar, yazı yazmak da dahil olmak üzere belirli becerileri yanlarında getirdiler ve aralarına yerleştikleri halkların kültürünün bir parçası haline gelen bazı inanç ve uygulamaları getirdiler.

Müslümanların etkisindeki Gonja, Mamprusi ve Dagomba eyaletlerinin kuzey sınırları ile Mossi Krallıklarının en güneydeki ileri karakolları arasındaki geniş engebeli ülke kuşağında, bu varlıklara dahil olmayan bir dizi halk yaşıyordu. Bu halklar arasında Mossi'yle yakından akraba olan tarımcılar Sisala, Kasena, Kusase ve Talensi de vardı. Kendileri merkezi devletler kurmak yerine, akrabalık bağlarıyla birbirine bağlı ve klan başkanları tarafından yönetilen, parçalı toplumlar olarak adlandırılan toplumlarda yaşıyorlardı. Güneydeki Akan

---

⁸ I. Wilks, *Asante in the Nineteenth Century: The Structure and Evolution of a Political Order* (London: Cambridge University Press, 1975), p. 446.

eyaletleri ile kuzeydeki Mossi Krallıkları arasındaki ticaret anayurtları üzerinden akıyor ve onları İslami nüfuza ve daha güçlü komşuların yağmalarına maruz bırakıyordu⁹.

Daha sonra Gana'yı oluşturacak bileşenler arasında Asante eyaleti en tutarlı tarihe sahip olacak ve en büyük etkiye sahip olacaktı. Asanteler, Akan halkının Twi-konuşan kolunun üyeleridir. Asante konfederasyonunun çekirdeğini oluşturan gruplar, Bosumtwe Gölü civarına yerleşmek için kuzeye taşındı. 17. yüzyılın ortalarından önce Asante, bir dizi militan liderin yönetimi altında, çevre halkların hâkimiyetine girmesine ve merkezi orman bölgesinin en güçlü eyaletlerinin oluşmasına yol açan bir genişlemeye maruz kaldı¹⁰.

Şef Oti Akenten'in komutası altında komşu Akan eyaletlerine karşı gerçekleştirilen bir dizi başarılı askeri operasyon, çevredeki daha geniş bir bölgeyi Asante ile ittifak haline getirdi. 17. yüzyılın sonunda Osei Tutu Asantehene (Asante Kralı) oldu. Osei Tutu'nun yönetimi altında Asante eyaletleri konfederasyonu, başkenti Kumasi olan bir imparatorluğa dönüştürüldü. Siyasi ve askeri konsolidasyon ortaya çıktı ve bunun sonucunda sağlam bir merkezi otorite oluştu. Osei Tutu, geleneğe göre Asante eyaletlerinin birliğini mühürlemek için gökten altın bir taburenin inmesine neden olan başrahip Anokye'den güçlü bir şekilde etkilenmişti. Tabureler zaten geleneksel şeflik sembolleri olarak işlev görüyordu, ancak Asante'nin Altın Taburesi tüm müttefik devletlerin birleşik ruhunu temsil ediyordu ve konfederasyonu bireysel bileşen devletlerin üzerine yerleştiren ikili bir bağlılık oluşturuyordu. Altın Tabure, geleneksel geçmişin saygın bir ulusal sembolü olmayı sürdürüyor ve Asante ritüelinde geniş ölçüde yer alıyor¹¹.

Osei Tutu, konfederasyona katılan yeni fethedilen bölgelerin kendi geleneklerini ve Asante eyalet konseyinde sandalyeler verilen Şefleri korumalarına izin verdi. Osei Tutu'nun hareketi süreci nispeten kolay ve kesintisiz hale getirdi çünkü daha önceki fetihlerin çoğu diğer Akan halklarına boyun eğdirmişti. Konfederasyonun Asante kesimleri içinde, her küçük eyalet kendi iç yönetimini uygulamaya devam etti ve Şefi, merkezi otoritenin tecavüzüne karşı eyaletin ayrıcalıklarını kıskançlıkla korudu. Bununla birlikte, çeşitli topluluklar ulusal çıkarları ilgilendiren konularda bireysel çıkarlarını merkezi otoriteye tabi kıldıkça güçlü bir

---

⁹ Ivor Wilks, "The Position of Muslims in Metropolitan Ashanti in the Early Nineteenth Century," in *Islam in Tropical Africa*, ed. I. M. Lewis (London: Oxford University Press, 1966), p. 319.

¹⁰ A. W. Lawrence, *Trade Castles and Forts of West Africa*, Stanford, Calif: Stanford University Press, (1963), p. 42

¹¹ William Bosman, *A New and Accurate Description- of the Coast of Guinea, 1704*; reprint, London: Frank Cass, (1967), p. 43.

birlik gelişti. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde Asante son derece organize bir devletti. Kuzeydeki Mamprusi, Dagomba ve Gonja eyaletlerini Asante etkisi altına alan genişleme savaşları, Osei Tutu'nun halefi Asantehene Opoku Ware I'in hükümdarlığı sırasında kazanıldı. 1820'lere gelindiğinde birbirini izleyen hükümdarlar Asante sınırlarını güneye doğru genişletti. Kuzeydeki genişlemeler Asante'yi çöldeki ve doğudaki Hausaland'daki ticaret ağlarıyla ilişkilendirse de, güneydeki hareketler Asante'yi kıyıdaki Fante, Ga-Adangbe ve Ewe halkının yanı sıra, bazen düşmanca bir şekilde temasa geçirdi¹².

Erken Avrupa Teması Ve Köle Ticareti

On beşinci yüzyılın sonlarında ilk Avrupalılar geldiğinde, Gold Coast bölgesinin pek çok sakini, yeni ele geçirdikleri toprakları sağlamlaştırmaya ve güvenli ve kalıcı bir çevreye yerleşmeye çabalıyordu. Pek çok göçmen grubu, kendi topraklarını daha önce işgal edenlere karşı henüz sağlam bir üstünlük kurmamıştı ve önemli ölçüde yer değiştirme ve ikincil göçler devam ediyordu. Gana'nın önde gelen tarihçilerinden Ivor Wilks, Akan'ın Kongo bölgesinde faaliyet gösteren Portekizli tüccarlardan köle satın almasının, bu dönemin karakteristik özelliği olan devlet oluşumu için gereken emeği artırdığını gözlemledi. İç kesimlerdeki Akan gruplarının aksine, Fante, Ewe ve Ga gibi büyük kıyı grupları çoğunlukla kendi anayurtlarına yerleşmişti¹³.

Prens Denizci Henry'nin himayesi altında, 1471'de, Altın Sahili olarak anılacak olan bölgeye ilk gelenler Portekizliler oldu. Avrupalılar bu bölgeyi, Sahra boyunca uzanan ticaret yollarıyla Müslüman Kuzey Afrika'ya ulaşan altının kaynağı olarak biliyorlardı. Portekizlilerin altın, fildişi ve biber ticaretine olan ilgisi o kadar arttı ki, Portekizliler ilk kalıcı ticaret merkezini 1482'de günümüz Gana'sının batı kıyısında kurdular. Portekiz ticaretini Avrupalı rakiplerden ve düşman Afrikalılardan korumak için inşa edilen Elmina Kalesi hala ayaktaadır.

1500'lü yıllarda Yeni Dünya'da Avrupa plantasyonlarının açılmasıyla birlikte Amerika'daki köle talebi birdenbire arttı, köle ticareti kısa sürede bölgenin başlıca ihracatı olan altını gölgede bıraktı. Aslında Afrika'nın batı kıyısı Yeni Dünya'nın başlıca köle kaynağı haline geldi. Doyumsuz görünen pazar ve köle ticaretinden elde edilecek önemli kârlar,

---

¹² Kwame Daaku and Albert van Dantzig, "An Annotated Dutch Map of 1629," Ghana Notes and Queries 9, November (1966), p. 15.

¹³ Wilks, "The Position of Muslims in Metropolitan Ashanti in the Early Nineteenth Century," p. 319.

Avrupa'nın her yerinden maceracıların ilgisini çekti. Kıyıdaki Avrupalı gruplar ve rakip Afrika krallıkları arasında ortaya çıkan çatışmaların çoğu, bu ticaretin kontrolüne yönelik rekabetin sonucuydu.

Portekiz'in Gold Coast'taki konumu neredeyse bir yüzyıl boyunca güvende kaldı. Bu süre zarfında Lizbon, yerel şeflerle aynı çizgide olmayı ve ticari malları hem ticaret yapma hakları hem de şeflerin sağlayabileceği kölelerle takas etmeyi amaçlayan bireylere veya şirketlere ticaret merkezleri kurma hakkını kiraladı. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda maceracılara (önce Hollandalı, daha sonra İngiliz, Danimarkalı ve İsveçli) deniz aşırı ticaret yapmaları için hükümetleri tarafından lisans verildi. Gold Coast'ta bu Avrupalı rakipler güçlendirilmiş ticaret istasyonları inşa ettiler ve Portekizlilere meydan okudular. Avrupalılar yerel şeflerle ticari ittifaklar geliştirdikçe, bazen yerel halkla da çatışmalara sürüklendiler.

Başlangıçtaki başlıca mücadele Hollandalılarla Portekizliler arasındaydı. Elmina'nın 1642'de Hollandalılara yenilmesiyle Portekizliler Gold Coast'u kalıcı olarak terk etti. Sonraki 150 yıl, çeşitli Avrupalı güçlerin Gold Coast kıyısının karlı ticaretinde bir hakimiyet konumu kurmak veya bu konumu sürdürmek için mücadele ettiği, yerel çatışmalar ve diplomatik manevralarla işaretlenen sürekli değişen değişim ve belirsizliğe tanık oldu. Kaleler inşa edildi, terk edildi, saldırıya uğradı, ele geçirildi, satıldı ve takas edildi ve pek çok yer, rakip Avrupa ülkeleri tarafından müstahkem mevkiiler için zaman zaman seçildi¹⁴.

Hem Hollandalılar hem de İngilizler, Afrika'daki girişimlerini ilerletmek ve kıyı tesislerini korumak için şirketler kurdular. Hollanda Batı Hindistan Şirketi on sekizinci yüzyılın büyük bölümünde faaliyet gösterdi. 1750'de kurulan İngiliz Afrika Tüccarlar Şirketi, bu türden daha önceki birkaç örgütün varisiydi. Şirketler ticari faaliyetlerini sürdürürken ve değişen derecelerde hükümet desteğiyle kendi yetki alanlarını savundukça, bu işletmeler yeni tesisler inşa etti ve personel çalıştırdı. İsveçliler ve Prusyalıların kısa ömürlü girişimleri oldu. Danimarkalılar, Gold Coast'tan çekildikleri 1850 yılına kadar orada kaldılar. İngilizler, on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde tüm Hollanda kıyı kalelerinin mülkiyetini ele geçirdi ve böylece onları Gold Coast'taki hakim Avrupa gücü haline getirdi.

Avrupa'daki rekabetin ilk parlak döneminde kölelik kabul edilen bir sosyal kurumdu ve köle ticareti Batı Afrika kıyısındaki diğer tüm ticari faaliyetleri gölgede bırakıyordu.

---

¹⁴ Ansu Datta and R. Porter, "The Asafo System in Historical Perspective," *Journal of African History* 12, no. 2 (1971), p. 282-83.

Elbette kölelik ve köle ticareti, Avrupa'yla temasa geçmeden önce birçok Afrika toplumunda zaten sağlam bir şekilde yerleşmişti. Çoğu durumda, yerel savaşta esir alınan kadınlar kadar erkekler de köle haline geliyordu. Ancak genel olarak, Afrika topluluklarındaki kölelere, toplumun belirli haklara sahip ast üyeleri olarak muamele ediliyordu ve çoğu, sonuçta efendilerinin ailelerine tam üye olarak dahil ediliyordu. Afrika'daki geleneksel tarımsal üretim yöntemleri göz önüne alındığında, Afrika'daki kölelik, Yeni Dünya'nın ticari plantasyon ortamlarında var olandan oldukça farklıydı¹⁵.

Trans-Atlantik köle ticaretinin Afrika üzerindeki etkisinin bir başka yönü de Afrikalı şeflerin, Müslüman tüccarların ve tüccar prenslerin ticaretteki rolüyle ilgilidir. Batı Afrika'daki yerel yöneticilerin kölelik yaptığını ve bundan bazı avantajlar elde ettiğine şüphe olmasa da, bazı bilim adamları Gold Coast civarındaki geleneksel şeflerin yalnızca köle edinmek amacıyla genişleme savaşlarına giriştikleri önermesine karşı çıktılar. Örneğin Asante örneğinde, bu krallığın yöneticilerinin hem kuzeydeki Müslüman tüccarlara hem de kıyıdaki Avrupalılara köle sağladığı biliniyor. Buna rağmen Asanteler savaşı köleleri güvence altına almaktan başka amaçlarla yürütüyordu. Ayrıca teorik olarak Asante kontrolü altında olan bölgeleri sakinleştirmek, bağlı krallıklardan haraç ödemeleri almak ve ticaret yollarına, özellikle de iç kesimleri kıyıya bağlayan yollara erişimi güvence altına almak için de savaştılar.

Ancak Gold Coast'a köle tedarikinin tamamen Afrikalıların elinde olduğunu belirtmekte fayda var. Asante, Fante ve Ahanta hükümdarları gibi güçlü geleneksel şeflerin köle ticaretiyle uğraştıkları bilinmesine rağmen, John Kabes, John Konny, Thomas Ewusi gibi bireysel Afrikalı tüccarlar ve yalnızca Noi olarak bilinen bir komisyoncu, köle ticaretiyle uğraştıkları biliniyordu. Birçoğu köle olan silahlı adam çeteleri kıyıda Avrupalılarla çeşitli şekillerde ticari faaliyetlerde bulunuyordu¹⁶.

Batı Afrika'daki köle ticaretinin hacmi, 1500'lerdeki başlangıcından on sekizinci yüzyılda zirveye ulaşana kadar hızla büyüdü. Afrika köle ticareti konusunda önde gelen otoritelerden biri olan Philip Curtin, Batı Afrika'dan Kuzey Amerika ve Güney Amerika'ya kabaca 6,3 milyon kölenin nakledildiğini tahmin ediyor; bu sayının yaklaşık 4,5 milyonu

---

¹⁵ Helene Pfann, *A Short History of the Catholic Church in Ghana* (Cape Coast, Ghana: Catholic Mission Press, 1965), p. 4.

¹⁶ F. L. Bartels, *The Roots of Ghana Methodism* (Cambridge: Cambridge University Press, 1965), p. 76.

1701 ile 1810 yılları arasında. Belki de yılda 5.000 köle Altın Sahil'den sevk ediliyordu. Köle ticaretinin Batı Afrika üzerindeki demografik etkisi muhtemelen gerçekte köleleştirilenlerin sayısından önemli ölçüde daha fazlaydı çünkü önemli sayıda Afrikalı köle baskınları sırasında ya da esaret altında aktarmayı beklerken öldü. Batı Afrika'da çıkarı olan tüm uluslar köle ticaretine katıldı. Avrupalılar ile yerel halk arasındaki ilişkiler sıklıkla gergindi ve güvensizlik sık sık çatışmalara yol açıyordu. Hastalık, köle ticareti yapan Avrupalılar arasında büyük kayıplara neden oldu, ancak ticaretten elde edilen kârlar onları çekmeye devam etti¹⁷.

Avrupalılar arasında kölelik karşıtı duyarlılığın büyümesi, trafikten kar elde eden Afrika ve Avrupa çıkarlarına karşı yavaş ilerleme kaydetti. Her ne kadar bireysel din adamları köle ticaretini on yedinci yüzyıl gibi erken bir tarihte kınamış olsalar da, büyük Hıristiyan mezhepleri, köle ticaretini kaldırmaya yönelik ilk çabaları ilerletmek için çok az şey yaptı. Ancak Quakerlar 1727 gibi erken bir tarihte köleliğe karşı olduklarını açıkça ilan ettiler. Yüzyılın sonlarında Danimarkalılar köle ticaretini bıraktılar. Bunu kısa süre sonra İsveç ve Hollanda takip etti¹⁸.

Amerika Birleşik Devletleri'ne köle ithalatı 1807'de yasa dışı ilan edildi. Aynı yıl Britanya, deniz gücünü ve diplomatik gücünü kullanarak vatandaşları tarafından köle ticaretini yasakladı ve uluslararası köle ticaretini durdurmak için bir kampanya başlattı. Ancak bu çabalar, Amerika'da plantasyon işçiliğine olan talebin devam etmesi nedeniyle 1860'lara kadar başarılı olamadı. Köle ticaretini sona erdirmek onlarca yıl aldığından, bazı tarihçiler kölelik karşıtı harekete insani dürtünün ilham verdiğinden şüphe ediyor. Örneğin tarihçi Walter Rodney'e göre Avrupa, Atlantik ötesi köle ticaretini yalnızca Sanayi Devrimi nedeniyle kârlılığı baltalandığı için kaldırdı¹⁹. Rodney, yeni endüstriyel makinelerin neden olduğu kitlesel işsizliğin, yeni hammadde ihtiyacının ve Avrupa'nın nihai mal pazarlarındaki rekabetinin, insan kargo ticaretine son veren ve sömürge bölgeleri için rekabetin başlamasına neden olan gerçek faktörler olduğunu savunuyor. Ancak diğer akademisyenler, Afrika köle ticaretini sona erdirmede sosyal ve ekonomik faktörlerin yanı sıra insani kaygıların da etkili

---

¹⁷ Mary McCarthy, *Social Change and the Growth of British Power in the Gold Coast: The Fante States 1807-1874* (Lanham, Md.: University Press of America, 1983), p. 76.

¹⁸ David Kimble, *A Political History of Ghana, 1850-1928* (London: Oxford University Press, 1963), p. 243.

¹⁹ .; W.A.G. Ormsby-Gore, *Report by the Hon. W.A.G. Ormsby-Gore, M. P. Parliamentary Under-Secretary of State for the Colonies) on his Visit to West Africa during the Year 1926* (London: HMSO, 1926), p. 135.

olduğunu savunarak Rodney ile aynı fikirde değiller²⁰. Halbuki Avrupalıların gizledikleri bir diğer köle ticareti nedeni, rakip devletlere insan gücü sağlıyor olmasıydı ve bu özellikle İngiltere'nin rakiplerine veya İslam dünyasına yaptığı katkıyı ortadan kaldırma maksatlı bir girişim olduğu gerçeğiydi. Nüfus olarak giderek azalan İslam coğrafyasında özellikle Osmanlı Devleti'ni güçlendiren etkenlerin başında göç gelmekteydi ve bu göç de Afrika, Kafkaslar ve Balkanlar üzerinden alınmaktaydı. İngilizler aslında bu yolu kapatmayı da amaçlamışlardır.

Bağımsızlık

İngiliz kolonisinde siyasi örgütler mevcut olmasına rağmen, Birleşik Gold Coast Konvansiyonu (UGCC), "mümkün olan en kısa sürede" özyönetim amacını taşıyan ilk milliyetçi hareketti. Ağustos 1947'de JB Danquah, AG Grant, RA Awoonor-Williams, Edward Akufo Addo (zengin bir iş adamı olan Grant dışındaki tüm avukatlar) ve diğerleri gibi eğitilmiş Afrikalılar tarafından kurulan örgütün liderliği, Yasama Konseyi'ndeki şefler eğitilmiş kişiler arasında sayılmaktaydı. Bu siyasi liderlere göre, büyük ölçüde dolaylı yönetim yoluyla uygulanan geleneksel yönetim, sömürgeci çıkarlar ve geçmişle özdeşleştiriliyordu. Ülkelerini yeni bir çağa taşımanın kendi sorumlulukları olduğuna inanıyorlardı. Ayrıca, aldıkları eğitim göz önüne alındığında, sömürge yönetiminin kendilerine saygı duymasını ve onlara sorumluluk gerektiren pozisyonlar vermesini talep ettiler. Dönemi anlatan bir yazarın bildirdiği gibi, "İlerlemenin, bilimin, özgürlüğün, gençliğin simgelerinin tümü, yeni liderliğin çağrıştırdığı ve güçlendirdiği ipuçları haline geldi". UGCC liderliği özellikle hükümeti işsizlik, enflasyon ve savaşın sonunda toplumu karakterize eden rahatsızlıklar gibi sorunları çözmedeki başarısızlığından dolayı eleştirdi²¹.

Sömürge yönetimine karşı olmalarına rağmen UGCC üyeleri, liderliklerinin köklü veya devrimci bir değişim arayışında olmaması anlamında muhafazakârdı. Bu muhtemelen onların İngiliz usulü iş yapma konusundaki eğitimlerinin bir sonucuydu. Kwame Nkrumah'ın Haziran 1949'da Konvansiyon Halk Partisi'ni (CPP) kurmasının ardından siyasetin centilmence yürütülme tarzı değişecekti. Nkrumah, Nzema bölgesindeki Nkroful'da doğdu ve Half Assin ve Achimota'daki Katolik okullarında eğitim gördü. Amerika Birleşik Devletleri'nde Lincoln Üniversitesi'nde ve Pensilvanya Üniversitesi'nde ileri eğitim aldı.

---

²⁰ J. J. Crooks, Records Relating to the Gold Coast Settlements from 1750 to 1874 (1923; reprint, London: Frank Cass, 1973), p. 296.

²¹ Quoted in Aiken Watson, A. Dalgleish, and Keith A. Murray, Report of the Commission of Enquiry into Disturbances in the Gold Coast: 1948 (London, HMSO, 1948), p. 92b

Nkrumah daha sonra Londra'da Batı Afrika Öğrenci Birliği ve Pan-Afrikan Kongresi'nde aktif hale geldi²².

Pan-Afrikanist hareketin 1945'teki Manchester Kongresine katılan az sayıda Afrikalıdan biriydi. Britanya'da bulunduğu süre boyunca Nkrumah, Batı Hindistanlı George Padmore ve Afrika kökenli Amerikalı WEB Du Bois gibi açık sözlü sömürgecilik karşıtları ve entelektüellerle tanıştı. 1947'de Gold Coast'ta sömürge yönetimine karşı UGCC kurulduğunda, Nkrumah hareketin genel sekreteri olması için Londra'dan davet edildi.

Nkrumah'ın UGCC'deki görev süresi fırtınalı bir dönemdi. Mart 1948'de siyasi aktivizm nedeniyle UGCC'nin diğer liderleriyle birlikte tutuklandı ve gözaltına alındı. Daha sonra, UGCC'nin diğer üyeleri valiye bağımsızlık yolunda tavsiyelerde bulunan Coussey Komitesi'ne tavsiyelerde bulunmak üzere davet edildikten sonra Nkrumah, UGCC'den ayrıldı ve CPP'yi kurdu.

UGCC'nin "mümkün olan en kısa sürede" özyönetim çağrısının aksine, Nkrumah ve CPP "hemen özyönetim" talebinde bulundu. Nkrumah, Kojo Botsio, Komla A. Gbedemah ve "Verandah Boys" olarak bilinen çoğunlukla genç siyasi profesyonellerden oluşan bir gruptan oluşan parti liderliği, kendisini UGCC ve onun aydınlarından çok sıradan çalışan insanlarla özdeşleştirdi²³.

Nkrumah'ın tarzı ve verdiği sözler, onu dinleyen işçilerin, çiftçilerin ve gençlerin çoğunluğunun ilgisini çekti; umutlarını odaklayabilecekleri ulusal lider gibi görünüyordu. Ayrıca, diğerlerinin yanı sıra, küçük ölçekli ticarete hakim olmaları sayesinde yerel düzeyde etkili iletişim kanalları olarak hizmet eden etkili pazar kadınlarının desteğini de kazandı.

Savaş sonrası yıllarda açık sözlü gazeteler tarafından harekete geçirilen siyasallaşmış nüfusun çoğunluğu, ekonomik, sosyal ve eğitimsel faktörler nedeniyle hem kabile şeflerinden hem de İngiliz yanlısı seçkinlerden neredeyse İngilizlerden olduğu kadar ayrılmıştı. Bu çoğunluk öncelikle eski askerlerden, biraz ilkokul eğitimi almış okuryazar kişilerden, gazetecilerden ve ilkokul öğretmenlerinden oluşuyordu ve bunların hepsi popülist demokrasi anlayışlarından zevk geliştirmişti.

---

²² Watson, Dalgleish and Murray, Report of the Commission of Enquiry . . . , p. 128.

²³ Dennis Austin, Politics in Ghana: 1946-1960 (London: Oxford University Press, (1964), p. 83.

Giderek artan sayıda eğitimsiz ancak kentleşmiş sanayi işçisi de destek grubunun bir bölümünü oluşturuyordu. Nkrumah onlara kendi şartlarıyla hitap edebildi. Haziran 1949'a gelindiğinde, CPP'nin acil özyönetim arayışının açık bir amacı ile kurulduğu zaman, Nkrumah'ın kitlesel bir takipçi kitlesi vardı.

1951 Anayasası, 1948'de Akra ve diğer şehirlerdeki karışıklıklar nedeniyle oluşturulan Coussey Komitesi'nin raporundan kaynaklandı. Yürütme Konseyi'ne Afrikalı bakanların büyük çoğunluğunu vermenin yanı sıra, seçilmiş üyelerin yarısının oluşturduğu bir meclis oluşturdu. Meclis üyeleri kasabalardan ve kırsal bölgelerden, yarısı da ilk kez Kuzey Bölgeleri de dahil olmak üzere geleneksel konseylerden gelecekti. Her ne kadar ileriye doğru atılmış muazzam bir adım olsa da, yeni anayasa FKP'nin tam özyönetim çağrısının hala çok gerisinde kaldı. Yürütme yetkisi İngilizlerin elinde kaldı ve yasama organı gelenekçi çıkarların kontrolüne izin verecek şekilde tasarlandı²⁴.

Artan halk desteğiyle, CPP 1950'nin başlarında, yaygın grevleri ve şiddet içermeyen direnişi kışkırtmayı amaçlayan bir "pozitif eylem" kampanyası başlattı. Şiddet içeren bazı karışıklıklar meydana geldiğinde Nkrumah, baş teğmenleriyle birlikte derhal tutuklandı ve isyana teşvik suçundan hapse atıldı.

Ancak bu yalnızca davanın lideri ve kahramanı olarak prestijini artırdı ve ona şehit statüsü verdi. Şubat 1951'de yeni anayasaya göre Yasama Meclisi için ilk seçimler yapıldı. Hâlâ hapiste olan Nkrumah bir sandalye kazandı ve CPP 104 sandalyenin üçte iki çoğunluğunu alarak etkileyici bir zafer kazandı.

Vali Sir Charles Arden-Clarke, Nkrumah'ı serbest bıraktı ve onu başbakanlığa benzer bir pozisyon olan "hükümet işlerinin lideri" olarak bir hükümet kurmaya davet etti. Nkrumah kabul etti. Bağımsızlığa ve özyönetime giden yolda önemli bir kilometre taşı geçilmişti. Bununla birlikte, FKP yeni anayasal düzen içinde çalışmayı kabul etmiş olsa da, 1951'de var olan hükümet yapısı kesinlikle FKP'nin tercih ettiği gibi değildi²⁵.

Savunma, dışişleri, maliye ve adalet bakanlıkları hâlâ yasama organına karşı sorumlu olmayan İngiliz yetkililer tarafından kontrol ediliyordu. Ayrıca, Yasama Meclisi'nde geleneksel kabile reislerinin oldukça geniş bir temsilini sağlayarak anayasa, modern siyasi

---

²⁴ Sir C. Arden-Clarke, "Eight Years of Transition in Ghana," *African Affairs* (January 1958), p. 34.

²⁵ Adu Boahen, *Ghana: Evolution and Change in the Nineteenth and Twentieth Centuries* (Accra, Ghana: Sankofa Educational Publishers, 2000), p. 173.

liderler ile şefler konseyinin geleneksel otoriteleri arasındaki ayrımı vurguladı. Nkrumah'ın "hükümet işlerinin lideri" olarak ilk döneminin başlangıcı, İngiliz Valiyle olan samimiyet ve işbirliğiyle damgasını vurdu. Sonraki birkaç yıl içinde hükümet yavaş yavaş tam parlamenter sisteme dönüştü. Değişikliklere, özellikle Asante ve Kuzey Toprakları'ndaki daha gelenekçi Afrika unsurları karşı çıktı. Ancak bu muhalefet, erken bir tarihte tek bir baskın bağımsızlık kavramına yönelik devam eden ve artan halk desteği karşısında etkisiz kaldı. 1952'de başbakanlık makamı oluşturuldu ve Yürütme Konseyi kabine haline geldi. Başbakan, usulüne uygun olarak Nkrumah başbakanını seçen meclise karşı sorumlu hale getirildi. 1954 Anayasası, meclis üyelerinin aşiret konseyleri tarafından seçilmesine son verdi. Yasama Meclisinin boyutu arttı ve tüm üyeler eşit, tek üyeli seçim bölgelerinden doğrudan seçimle seçildi. Valinin elinde yalnızca savunma ve dış politika kaldı; seçilmiş meclise koloninin neredeyse tüm iç işlerinin kontrolü verildi.

FKP, ciddi muhalefetle karşılaşan bir siyasi merkezileşme politikası izledi. 1954 seçimlerinden kısa bir süre sonra Asante merkezli Ulusal Kurtuluş Hareketi (NLM) adında yeni bir parti kuruldu. NLM, çeşitli bölgeler için artan yetkilerle federal bir hükümet biçimini savundu. NLM liderleri CPP'yi algılanan diktatörlük eğilimleri nedeniyle eleştirdi. Yeni parti, başka bir bölgeci grup olan Kuzey Halk Partisi ile işbirliği içinde çalıştı. Bu iki bölgesel parti yeni bir anayasa konusundaki tartışmalardan çekilince CPP, Londra'nın bu tür bir ayrılığı koloninin özyönetiminin bir sonraki aşamasına henüz hazır olmadığını bir göstergesi olarak değerlendirebileceğinden korktu. Ancak İngiliz anayasa danışmanı CPP'nin pozisyonunu destekledi. Vali, CPP'nin acil bağımsızlık talebine verilen halk desteğini test etmek amacıyla meclisi feshetti. Kraliyet, yeni yasama meclisinin üçte iki çoğunluğu tarafından talep edilmesi halinde bağımsızlık vermeyi kabul etti²⁶.

Temmuz 1956'da yeni seçimler yapıldı. Şiddetli çekişmeli seçimlerde CPP kullanılan oyların yüzde 57'sini kazandı, ancak muhalefetin parçalanması CPP'ye güneydeki tüm sandalyelerin yanı sıra Asante, Kuzey Toprakları ve Kuzey Bölgeleri'nde de yeterli sandalye sağladı. Trans-Volta Bölgesi 104 sandalyenin üçte iki çoğunluğunu elinde tutacak. Temmuz 1956'da Gold Coast'ta yapılan genel seçimlerden önce, Britanya Togoland'ı ve Fransız Togoland'ının gelecekteki düzenine karar vermek için Birleşmiş Milletler (BM) gözetiminde

---

²⁶ Kwame Nkrumah, "Dawn Broadcast," Selected Speeches of Kwame Nkrumah, vol. 2, comp. S Obeng (Accra, Ghana: Afram Publications 1997), p. 60.

bir halk oylaması yapıldı. Eski Alman kolonisinin batı kısmı olan İngiliz müteveli heyeti, 1919'dan beri Gold Coast'a bağlıydı ve parlamentoda temsil ediliyordu²⁷.

Baskın etnik grup olan Ewe, Gold Coast ile iki Togo arasında bölünmüştü. İngiliz Togoland sakinlerinin açık bir çoğunluğu batılı komşularıyla birleşme lehinde oy kullandı ve bölge Gold Coast'a dahil edildi. Ancak bazı Ewe'lerin güney Britanya Togoland'ına dahil edilmesine karşı sesli bir muhalefet vardı²⁸.

Ulusal Kurtuluş Konseyi ve Busia Yılları

Nkrumah'ı deviren darbenin liderleri, Nkrumah'ın tüm muhaliflerinin sürgünden dönmesine veya önleyici gözaltından salıverilmesine izin vermek için derhal ülkenin sınırlarını ve hapisane kapılarını açtı. Dört subay ve dört polis memurundan oluşan Ulusal Kurtuluş Konseyi (NLC) yürütme yetkisini üstlendi. Bir devlet memurları kabinesi atadı ve demokratik hükümeti mümkün olan en kısa sürede yeniden kurma sözü verdi. Siyasi parti kurma yasağı 1968'in sonlarına kadar yürürlükte kaldı, ancak bireysel figürlerin faaliyeti, sivil ve temsili yönetime dönüşün ilk adımı olarak memurlar ve politikacılardan oluşan bir dizi komitenin atanmasıyla çok daha erken başladı. Bu hamleler, İkinci Gana Cumhuriyeti için bir anayasa taslağı hazırlayacak temsili bir meclisin atanmasıyla sonuçlandı. Meclisin açılmasıyla birlikte siyasi parti faaliyetine izin verildi. 1956'dan bu yana ülke çapındaki ilk rekabetçi siyasi yarışma olan Ağustos 1969'daki seçim zamanı geldiğinde, beş parti örgütlenmişti²⁹.

En büyük adaylar Kofi A. Busia liderliğindeki İlerleme Partisi (PP) ve Komla A. Gbedemah liderliğindeki Ulusal Liberaller İttifakı (NAL) idi. Eleştirmenler bu iki önde gelen partiyi Nkrumah'ın ilk yıllarındaki siyasi bölünmelerle ilişkilendirdi. PP, desteğinin çoğunu Nkrumah'ın CPP'sinin eski muhalifleri olan Ashanti Bölgesi ve Kuzey'in eğitilmiş orta sınıfı ve gelenekçileri arasında buldu. Bu bağlantı, Busia'nın, Nkrumah'ın sürgüne gönderilmesine karşı çıkmak için ülkeden kaçmadan önce NLM'ye ve onun halefi UP'ye başkanlık etmesiyle güçlendi. Benzer şekilde NAL, Gbedemah'ın 1961'de Nkrumah tarafından devrilene kadar başında olduğu CPP'nin sağ kanadının halefi olarak görülüyordu. Seçimler ilginç bir oy verme

---

²⁷ Richard Rathbone, *Nkrumah and the Chiefs: The Politics of Chieftaincy in Ghana 1951-60* (Athens: Ohio University Press, 2000), p. 61.

²⁸ Jean Airman, *The Quills of the Porcupine: Asante Nationalism in an Emergent Ghana* (Madison: University of Wisconsin Press, 1993), p. 42.

²⁹ T. Killick, "The Volta River Project," in *A Study of Contemporary Ghana*, vol. 2, ed. W. Birmingham, I. Neustadt, and E. N. Omaboe (London: Allen and Unwin, 1967), 393.

modelini ortaya koydu. Örneğin PP, Asante ve Brong'daki tüm sandalyeleri taşıdı. Ülkenin kuzey bölgelerindeki tüm koltuklara yakın çekişmeler yaşandı. Volta Bölgesi'nde PP, Ewe sandalyelerinin bir kısmını kazanırken, NAL, Ewe olmayan kuzey kesimdeki tüm sandalyeleri kazandı. Genel olarak PP, halk oylarının yüzde 59'unu ve Ulusal Meclis'teki sandalyelerin yüzde 74'ünü kazandı. PP'nin zaferleri neredeyse tüm etnik gruplar arasında bir miktar destek olduğunu gösterdi. Seçmenlerin yaklaşık yüzde 60'ı oy kullandı. Seçimlerin hemen ardından, mali suçlarla suçlanan CPP üyelerinin de dahil olduğu bir Yüksek Mahkeme kararıyla Gbedemah'ın Ulusal Meclis'teki koltuğuna oturması yasaklandı. Gbedemah siyasete aktif katılımdan kalıcı olarak emekli oldu. Güçlü bir liderden yoksun kalan NAL, otuz sandalyeyi kontrol ediyordu; Ekim 1970'te meclisteki diğer üç küçük partinin üyelerini de alarak Joseph Appiah liderliğinde Adalet Partisi'ni (JP) kurdu. Bunların birleşik gücü, Ewe'lerin çoğu ve kıyı kentlerindeki halklar arasında sağlam bir seçim bölgesi olan bir güney bloğuna varan bir şey oluşturuyordu³⁰.

PP'nin hem parlamentodaki hem de ulustaki lideri Busia, Eylül ayında Ulusal Meclis toplandığında başbakan oldu. Binbaşı Afrifa, NLC Polis Müfettişi General Harlley ve savunma kurmay başkanı Tümgeneral AK Ocran'dan oluşan üç üyeli geçici bir başkanlık komisyonu, sivil yönetimin ilk bir buçuk yılı boyunca seçilmiş bir başkanın yerine görev yaptı. Komisyon Ağustos 1970'te kendini feshetti. Afrifa, istifa etmeden önce anayasayı, özellikle de etkili ve kararlı bir hükümetin planı olmaktan ziyade bir diktatörün yükselişine engel teşkil eden hükümleri eleştirdi. Seçim kurulu, UGCC döneminin önde gelen milliyetçi politikacılarından biri olan ve 1964'te Nkrumah tarafından görevden alınan yargıçlardan biri olan Baş Yargıç Edward Akufo Addo'yu başkan olarak seçti. Ancak tüm dikkatler Başbakan Busia ve hükümetinin üzerindediydi. Busia yönetiminden çok şey bekleniyordu, çünkü milletvekilleri entelektüel olarak görülüyordu ve bu nedenle ne yapılması gerektiğine ilişkin değerlendirmelerinde daha anlayışlıydılar. Pek çok Ganalı, Nkrumah yönetiminin dar parti çıkarlarını ve daha da önemlisi Nkrumah'ın kişisel gündemini tatmin ettiği düşünülen kararlarla karşılaştırıldığında, kararlarının ulusun genel çıkarına olacağını umuyordu. NLC, Gana'da daha fazla demokrasi, daha fazla siyasi olgunluk ve daha fazla özgürlük olacağına dair güvence vermişti çünkü 1969 seçimlerinde aday olmasına izin

---

³⁰ A. P. Osei, Ghana: Recurrence and Change in a Post-Independence Africa State (New York: Peter Lang, 1999), p. 59.

verilen politikacılar Batı demokrasisinin savunucularıydı. Aslında bunlar eski rejimde acı çeken ve dolayısıyla demokrasinin faydalarını anladıkları düşünülen kişilerle aynı kişilerdi³¹.

Busia hükümeti tarafından başlatılan ilk iki önlem, çok sayıda vatandaş olmayan kişinin ülkeden sınır dışı edilmesi ve küçük işletmelere yabancı katılımını sınırlandırmaya yönelik tamamlayıcı bir önlemdi. Hareketler, ülkenin istikrarsız ekonomik durumunun yarattığı işsizliği hafifletmeyi amaçlıyordu (bkz. Tarihsel Arka Plan). Politikalar popülerdi çünkü Gana'lıların aleyhine ticareti adaletsiz bir şekilde tekelleştirdikleri düşünülen yabancıları, özellikle de Lübnanlıları, Asyalıları ve Nijeryalıları ekonominin perakende sektörünün dışına itiyordu. Ancak Busia'nın diğer birçok hamlesi popüler değildi. Busia'nın, şimdiye kadar ücretsiz eğitim alan üniversite öğrencilerine yönelik bir kredi programı başlatma kararı, ülkenin en yüksek eğitim kurumlarına sınıf sistemi getirilmesi olarak yorumlandığı için itiraz edildi. Hatta bazı gözlemciler Busia'nın ulusal para birimini devalüe etmesini ve ekonominin sanayi sektöründe yabancı yatırımı teşvik etmesini Gana'nın egemenliğine zarar verebilecek muhafazakar fikirler olarak gördü.

Muhalefetteki Adalet Partisi'nin temel politikaları Busia yönetimininkinden önemli ölçüde farklı değildi. Yine de parti, ekonomik kalkınmada sınırlı özel teşebbüsten ziyade merkezi hükümetin önemini vurgulamaya çalıştı ve kentsel iş gücünün öncelikli ilgisini çeken programları vurgulamaya devam etti. İktidardaki PP, hem nüfusun şehirlere hareketini yavaşlatmak hem de kalkınma düzeyindeki bölgesel dengesizliği gidermek için kırsal alanlarda kalkınma ihtiyacını vurguladı. AP ve giderek artan sayıdaki PP üyesi, Nkrumah dönemindeki bazı dış borçların ödenmesinin askıya alınmasından yanaydı. Borç ödemelerinin karşılanması zorlaştıkça bu tutum daha da popüler hale geldi. Her iki taraf da bir Batı Afrika ekonomik topluluğu veya komşu Batı Afrika devletleriyle bir ekonomik birlik kurulmasından yanaydı³².

Başlangıçta edindiği geniş halk desteğine ve güçlü dış bağlantılara rağmen Busia hükümeti yirmi yedi ay içinde bir ordu darbesinin kurbanı oldu. PP hükümetinin devrilmesinde ne etnik ne de sınıfsal farklılıklar rol oynamadı. Önemli nedenler, hem Nkrumah'ın maruz kaldığı yüksek dış borçlardan hem de iç sorunlardan kaynaklanan, ülkenin

---

³¹ G. H. Whittman, Inc., The Ghana Report: Economic Development Opportunities, Eegal Problems Relative to Investment, Sociological Factors Relat to General Development (New York: G. H. Whitman, 1959), p. 167.

³² Francis Danquah, Cocoa Diseases and Politics in Ghana, 1909-1966 (New York: Peter Lang, 1995), p. 123.

devam eden ekonomik zorluklarıydı. PP hükümetine 580 milyon ABD doları tutarında orta ve uzun vadeli borç miras kalmıştı; bu miktar, 1969'un gayri safi yurt içi hasılasının yüzde 25'ine eşitti. 1971'e gelindiğinde, 580 milyon ABD doları, tahakkuk eden 72 milyon ABD doları tutarındaki faiz ödemeleri ve Kısa vadeli ticari kredilerde 296 milyon ABD doları. Ülke içinde daha da büyük bir iç borç enflasyonu artırdı. Gana'nın ekonomisi büyük ölçüde, genellikle zor olan kakao ekimi ve pazarına bağlı kaldı. Kakao fiyatları her zaman değişken olmuştur, ancak bu tropikal ürünün ihracatı normalde ülkenin döviz kazancının yaklaşık yarısını sağlıyordu. Ancak 1960'lı yıllardan itibaren bir dizi faktör bir araya gelerek bu hayati öneme sahip milli gelir kaynağını ciddi biçimde sınırladı. Bu faktörler arasında yabancı rekabet (özellikle komşu Fildişi Sahili'nden), serbest piyasa güçlerinin (çiftçilere ödenen fiyatların belirlenmesinde hükümet tarafından) anlaşılmasa, Kakao Pazarlama Kurulundaki bürokratik yetersizlik suçlamaları ve kakao kaçakçılığı yer alıyordu. Fildişi Sahili'ndeki mahsuller. Sonuç olarak Gana'nın kakao ihracatından elde ettiği gelir önemli ölçüde düşmeye devam etti³³.

Busia yönetiminin dayattığı kemer sıkma tedbirleri, her ne kadar uzun vadede akıllıca olsa da, o zamana kadar PP destekçisi olan etkili çiftçileri yabancılaştırdı. Bu önlemler, Busia'nın ülkeyi daha sağlam bir mali temele oturtmaya yönelik ekonomik yapısal düzenleme çabalarının bir parçasıydı. Kemer sıkma programları Uluslararası Para Fonu tarafından tavsiye edilmişti. İyileştirme önlemleri aynı zamanda orta sınıfı ve maaşlı iş gücünü de ciddi şekilde etkiledi; bunların her ikisi de ücretlerin dondurulması, vergi artışları, para birimindeki devalüasyonlar ve artan ithalat fiyatlarıyla karşı karşıya kaldı. Bu önlemler Sendika Kongresi'nin protestolarını hızlandırdı. Buna cevaben hükümet, sendika genel merkezini işgal etmesi ve grev eylemlerini engellemesi için orduyu gönderdi; bazıları bu durumu, hükümetin demokratik bir şekilde faaliyet gösterdiği iddiasını boşa çıkaran bir durum olarak algıladı³⁴.

Busia'nın destek için güvendiği ordu birlikleri ve subayları, hem kişisel yaşamlarında hem de savunma bütçesinin sıkılaştırılmasında aynı kemer sıkma önlemlerinden etkilendi. Busia karşıtı darbenin liderinin 13 Ocak 1972'de açıkladığı gibi, Nkrumah rejimi sırasında ordunun sahip olduğu olanaklar bile artık mevcut değildi. Kemer sıkma politikalarının

---

³³ Adu Boahen, Ghana: Evolution and Change in the Nineteenth and Twentieth Centuries (Accra, Ghana: Sankofa Educational Publishers, 2000), p. 193-94.

³⁴ Richard Rathbone, Nkrumah and the Chiefs: The Politics of Chieftaincy in Ghana 1951-60 (Athens: Ohio University Press, 2000), p. 100.

subayları yabancılaştırdığını bilen Busia hükümeti, ordunun muharebe unsurlarının liderliğini değiştirmeye başladı. Ancak bu bardağı taşıran son damla oldu. Akra çevresindeki Birinci Tugay'a geçici olarak komuta eden Yarbay Ignatius Kutu Acheampong, İkinci Cumhuriyet'i sona erdiren kansız bir darbeye öncülük etti³⁵.

Ulusal Kurtuluş Konseyi Yılları, 1972-79

Kısa varlığına rağmen İkinci Cumhuriyet, ülkenin karşı karşıya olduğu kalkınma sorunlarının açıkça ortaya çıkması açısından önemliydi. Bunlar arasında yatırım fonlarının eşit olmayan dağılımı ve belirli grup ve bölgelere yönelik kayırmacılık yer alıyordu. Ayrıca gelişimsel önceliklere ilişkin önemli sorular ortaya çıktı. Örneğin kırsal kalkınma kentsel nüfusun ihtiyaçlarından daha mı önemliydi? Veya üniversite eğitiminin maliyetine devlet ne kadar katlanacaktı? Ve daha da önemlisi, halk ülkenin geleceği hakkındaki tartışmanın içine mi çekilecekti? Gana'nın İkinci Cumhuriyeti'nin çöküşünün etkisi, ülkenin siyasi geleceğine gölge düşürdü çünkü bu sorunlara net bir yanıt bulunamadı. Bir yazara göre, PP hükümetinin devrilmesi, Gana'nın artık Afrika'nın işleyen siyasi kurumlar arayışında öncü olmadığını ortaya çıkardı. Hem radikal sol hem de muhafazakar sağ başarısız oldu. Busia, Nkrumah'ın tek parti devletine karşı çıkarken, Gana'daki sosyalist yönetimin birçok kişi için işsizliğe ve yoksulluğa yol açtığını, parti yetkililerinin ise kitlelerin pahasına zenginleştiğini iddia etti. Ancak Nkrumah, tek partili devleti haklı çıkarırken, karar alma süreçlerini geciktiren ve dolayısıyla kalkınmayı teşvik etmek için harekete geçme becerisini geciktiren bir sistem olan çok partili parlamenter demokrasinin zayıf yönlerine dikkat çekti. Hem Nkrumah hem de Busia rejimlerinin düşüşü, ulusun alması gereken siyasi yön konusunda pek çok kişinin kafasını karıştırmış gibi görünüyordu. Başka bir deyişle, Nkrumah yönetiminden sonraki ilk birkaç yılda Ganalılar, ulusal sorunlarına çözüm bulmaya uygun hükümet türü konusunda fikir birliğine varamadılar³⁶.

Görünüşte Acheampong'a 13 Ocak'taki devralma için mazeret veren de bu durum, yani PP hükümetinin farklı çıkar gruplarını tatmin edememesiydi. Acheampong'un Ulusal Kefaret Konseyi (NRC), önceki hükümetin para birimindeki devalüasyonun olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve böylece en azından kısa vadede Ganalıların yaşam koşullarını

---

³⁵ J. Dunn and A. Robertson, *Dependence and Opportunity: Political Change in Ahafo* (London: Cambridge University Press, 1973), 204.

iyileştirmek için harekete geçmesi gerektiğini iddia etti. Bu koşullar altında NRC acil önlemler almak zorunda kaldı. PP hükümetinin mali politikalarını tersine çevirmeye kararlı olmasına rağmen, NRC, kıyaslandığında, ağırsız ve dolayısıyla popüler görünen politikalar benimsedi. Ancak NLC'nin darbe liderlerinin aksine, NRC üyeleri ulusun demokratik yönetime dönüşüne yönelik herhangi bir planın ana hatlarını çizmediler. Bazı gözlemciler NRC'yi sadece kendi şikayetlerini düzeltmek için hareket etmekle suçladı. Darbe liderleri, devralmalarını haklı çıkarmak için Busia ve bakanlarına yolsuzluk suçlamasında bulundu. NRC, ilk yıllarında Busia'nın kemer sıkma tedbirlerinin tersine çevrilmesinden memnun olan bir halkın desteğini aldı. Ganalı para birimi yeniden değerlendirildi ve mevcut dış borç yükünü hafifletmek için iki hamle açıklandı: Nkrumah'ın İngiliz şirketlerine olan 90 milyon ABD Doları tutarındaki borcunun reddedilmesi ve ülkenin geri kalan borçlarının 100.000 ABD Doları tutarında ödenmesi için tek taraflı olarak yeniden planlanması. Daha sonra NRC, yabancı sermayeli tüm büyük şirketleri kamulaştırdı. Ancak bu önlemler sokaklarda anında popüler olsa da ülkenin gerçek sorunlarını çözmede hiçbir işe yaramadı. Aksine, sermaye akışı sorununu ağırlaştırdılar³⁷.

1966'daki NLC'den farklı olarak NRC, gerçek anlamda askeri bir hükümet yaratmaya çalıştı; dolayısıyla Ekim 1975'te yönetim konseyi Yüksek Askeri Şura (SMC) olarak yeniden düzenlendi ve üyeliği birkaç üst düzey subayla sınırlandırıldı. Amaç, ordunun hükümet yönetimi üzerindeki hâkimiyetini sağlamlaştırmak ve şimdiye kadar askeri hükümetin seçim bölgesi olarak ortaya çıkan silahlı kuvvetler içindeki ara sıra ortaya çıkan anlaşmazlıkları, çatışmaları ve şüpheleri ele almaktı. Sivil sektörden çok az girdiye izin verildi ve SMC'nin iktidardaki ilk beş yılı boyunca hükümetin herhangi bir kısmının sivil kontrole dönmesi yönünde hiçbir teklifte bulunulmadı. SMC üyeleri, ülkedeki sorunların örgütlenme eksikliğinden kaynaklandığına ve bunun askeri örgütlenme ve düşüncenin uygulanmasıyla giderilebileceğine inanıyordu. Bu, SMC felsefesinin kapsamıydı. Tüm bakanlıkların ve devlet işletmelerinin başına memurlar getirildi; Kıdemsiz subaylara ve çavuşlara, her hükümet departmanında ve organizasyonunda yerel seviyeye kadar liderlik rolleri verildi³⁸.

---

³⁶ Mike Oquaye, *Politics in Ghana: 1972-1979* (Accra, Ghana: Tornado Publications, 1980), p. 7.

³⁷ V P. Bennett, "Malcontents in Uniform—The 1972 Coup D'etat," in *Politicians and Soldiers in Ghana 1966-1972*, ed. D. Austin and R. Luckham (London: Frank Cass, 1975), 304-5.

³⁸ Mike Oquaye, *Politics in Ghana: 1972-1979* (Accra, Ghana: Tornado Publications, 1980), p. 13.

NRC'nin ilk yıllarında, bu idari değişiklikler birçok Ganalı'nın komutadaki askerlerin ülkenin şişkin bürokrasilerinin verimliliğini artıracağını ummasına neden oldu. Acheampong'un popülaritesi, hükümetin uluslararası kredi anlaşmalarını başarılı bir şekilde müzakere etmesi ve Gana'nın borçlarını yeniden planlamasıyla 1974'te de devam etti. Hükümet aynı zamanda temel gıda ithalatına fiyat desteği sağlarken, Ganalıları tarım ve hammadde üretiminde kendi kendine yetmeye teşvik etmeye çalıştı. Kendini Besle Operasyonu programında, tüm Ganalıların, ülkenin sonunda gıdada kendi kendine yeterli hale gelmesi hedefiyle bir tür gıda üretimi üstlenmesi teşvik edildi. Program başlangıçta bir miktar başarı elde etti, ancak programa verilen destek giderek azaldı. Ancak NRC'nin bu çabalarda elde ettiği sınırlı başarı, diğer temel ekonomik faktörler tarafından geçersiz kılındı. 1974 yılı ve sonrasında dünya petrol fiyatlarının artması ve döviz ve kredi eksikliğinin ülkeyi yakıtsız bırakması nedeniyle sanayi ve ulaştırma büyük zarar gördü. Temel gıda üretimi, büyük ölçüde zayıf fiyat yönetimi ve kentleşme nedeniyle nüfus arttıkça bile azalmaya devam etti. 1970'lerin sonlarında dünya kakao fiyatları yeniden yükseldiğinde Gana, eski meyve bahçelerinin düşük verimliliği nedeniyle fiyat artışından yararlanamadı. Üstelik kakao çiftçilerine ödenen düşük fiyatlar nedeniyle, ülke sınırlarındaki bazı yetiştiriciler ürünlerini Togo veya Fildişi Sahili'ne kaçırıyordu. Özellikle eğitilmiş olanlar arasında hükümete yönelik hayal kırıklığı arttı. Yöneticiler arasında kişisel yolsuzluk suçlamaları da su yüzüne çıkmaya başladı³⁹.

NRC'nin 1975'te SMC olarak yeniden düzenlenmesi, durumu kurtarma girişiminin parçası olabilir. Bundan kısa bir süre sonra hükümet, söylentilerin yayılmasını yasaklayan bir kararname çıkararak ve bazı bağımsız gazeteleri yasaklayıp gazetecilerini gözaltına alarak muhalefeti bastırmaya çalıştı. Ayrıca silahlı askerler öğrenci gösterilerini dağıttı ve hükümet, NRC politikalarına karşı önemli muhalefet merkezleri haline gelen üniversiteleri defalarca kapattı. Bu çabalara rağmen, SMC 1977'de şiddetsiz muhalefetin artması nedeniyle kendisini kısıtlanmış buldu. Elbette ülkenin siyasi geleceği ve SMC ile ilişkisi hakkındaki tartışmalar ciddi bir şekilde başlamıştı. Her ne kadar çeşitli muhalefet grupları (üniversite öğrencileri, avukatlar ve diğer organize sivil gruplar) sivil anayasal yönetime geri dönüş çağrısında bulunsa da, Acheampong ve SMC, seçilmiş sivil ve atanmış askeri liderlerin bir karışımı olan ancak parti politikalarının eşit olduğu bir sendika hükümetini tercih ediyordu. kaldırılacaktı.

---

³⁹ Y. Petchenkine, Ghana: In Search of Stability, 1957-1992 (New York: Praeger Publishers, 1993), p. 70.

Üniversite öğrencileri ve pek çok entelektüel sendika hükümeti fikrini eleştirdi, ancak planın ayrıntılarını çözmek için hükümet tarafından atanan on yedi üyeli özel komiteye başkanlık eden Yargıç Gustav Koranteng-Addow gibi diğerleri, bunun çözüm olduğunu savundu. milletin siyasi sorunları. Sendika hükümeti fikrinin destekçileri, çok partili siyasi yarışmaları sınıflar, bölgeler ve etnik gruplar arasındaki toplumsal gerilimin ve topluluk çatışmasının failleri olarak görüyorlardı. İttihatçılar, planlarının kamu yaşamını depolitize etme ve ulusun enerjisini ekonomik sorunlara yoğunlaştırmasına olanak sağlama potansiyeline sahip olduğunu savundu.

Halkın sendika hükümeti konseptini kabul etmesine veya reddetmesine izin vermek için Mart 1978'de ulusal bir referandum yapıldı. Sendika hükümetinin reddedilmesi, askeri yönetimin devamı anlamına geliyordu. Bu seçim göz önüne alındığında, bu kadar dar bir marjın sendika hükümeti lehine oy kullanması şaşırtıcıydı. Fikrin muhalifleri, referandumdaki oylamanın özgür veya adil olmadığını öne sürerek hükümete karşı gösteriler düzenledi. Acheampong hükümeti buna çeşitli kuruluşları yasaklayarak ve muhaliflerinden 300 kadarını hapse atarak tepki gösterdi. Sendika hükümeti referandumunda değişiklik gündemi, SMC tarafından atanan bir komisyon tarafından yeni bir anayasa taslağının hazırlanması, Kasım 1978'e kadar bir kurucu meclisin seçilmesi ve Haziran 1979'da genel seçimler yapılması yönünde çağrıda bulundu. parti seçimi, seçilmiş bir yürütme başkanı ve üyeleri tek bir meclisin dışından seçilecek bir kabine. Askeri konsey daha sonra istifa edecek, ancak üyeleri bireysel olarak göreve aday olabilecek⁴⁰. Temmuz 1978'de, diğer SMC memurları ani bir hareketle Acheampong'u istifaya zorladı ve onun yerine Korgeneral Frederick WK Akuffo'yu getirdi. Görünüşe göre SMC, ülkenin ekonomik ikilemine bir çözüm bulunması yönünde devam eden baskıya yanıt olarak hareket etti. O yıl enflasyonun yüzde 300 kadar yüksek olacağı tahmin ediliyordu. Temel mallarda kıtlık vardı ve kakao üretimi 1964'teki zirvenin yarısına düştü. Konsey aynı zamanda Acheampong'un değişiklik yönünde artan siyasi baskıyı azaltmadaki başarısızlığından da motive oldu. Yeni SMC başkanı Akuffo, siyasi iktidarı 1 Temmuz 1979'a kadar seçilecek yeni bir hükümete devredeceğine kamuoyuna söz verdi. Akuffo'nun güvencelerine rağmen, SMC'ye muhalefet devam etti. Siyasi parti kurma çağrıları yoğunlaştı. Akuffo hükümeti, ekonomik ve siyasi konularda devam eden grevler karşısında destek kazanma çabasıyla, Ocak 1979'dan sonra siyasi partilerin kurulmasına izin verileceğini

---

⁴⁰ Kevin Shillington, *Ghana and the Rawlings Factor* (London and Basingstoke: Macmillan, 1992), p. 22.

uzun uzun duyurdu. Akuffo ayrıca hem Nkrumah'ın CPP'sinin hem de Busia'nın eski üyelerine af çıkardı. PP'ye ve Acheampong döneminde yıkıcılıktan hüküm giyen herkese. Parti siyaseti yasağını kaldıran kararname planlandığı gibi 1 Ocak 1979'da yürürlüğe girdi. Yeni bir anayasa üzerinde çalışan anayasa meclisi, onaylanmış taslağı sundu ve Mayıs ayında tatile girdi. Haziran 1979'da bir grup genç subayın SMC hükümetini devirmesiyle, Temmuz ayında yeni bir anayasal hükümet girişimi için her şey hazır görünüyordu⁴¹.

Jerry John Rawlings Dönemi

15 Mayıs 1979'da, anayasa seçimlerinin yapılmasına beş haftadan az bir süre kala, Uçuş Teğmeni Jerry John Rawlings liderliğindeki bir grup astsubay darbe girişiminde bulundu. Başlangıçta başarısız olan darbe liderleri hapse atıldı ve askeri mahkemeye çıkarıldı. Ancak 4 Haziran'da sempatik askeri yetkililer Akuffo rejimini devirdiler ve Rawlings ile yandaşlarını planlanan seçimlerden on dört gün önce hapisneden serbest bıraktılar. Her ne kadar SMC'nin siyasi iktidarı sivillerin eline verme taahhüdü, sivil hükümet isteyenlerin endişelerini gidermiş olsa da, 4 Haziran darbesini düzenleyen genç subaylar, ordunun imajı için kritik olan ve ulusal siyasetin istikrarı için önemli olan konuların, sivil yönetime zarar verdiğinde ısrar etti. Gana siyasetinin önde gelen analistlerinden Naomi Chazan, 1979 darbesinin önemini şu ifadeyle yerinde bir şekilde değerlendirdi: İktidar seçkinlerine odaklanan ilk SMC II'nin (Akuffo dönemi, 1978-1979) rehabilitasyon çabasından farklı olarak, bu ikinci girişim bir dağılma durumundan yeniden yapılanma, büyüyen yabancılaşıma tarafından yönlendirildi. Kamusal davranış ilkelerini yeniden düzenleyerek devletin iktidar yapısını yeniden tanımlamaya ve onun doğasında olan sosyal yükümlülüklerini gözden geçirmeye çalıştı⁴².

Geçmişe bakıldığında bu aşamanın en geri dönülemez sonucu SMC liderliğinin sistematik olarak ortadan kaldırılmasıydı. [Onların] infazları, yalnızca Gana siyasetinin şiddetsizliğine dair zaten yanlış olan efsanenin sona erdiğinin sinyalini vermekle kalmadı, daha da önemlisi, yeni hükümetin siyasi geçmişi temizleme konusundaki ölümcül ciddi kararlılığının sinyalini verdi.

Rawlings ve genç subaylar Silahlı Kuvvetler Devrim Konseyi'ni (AFRC) kurdu. Silahlı kuvvetler, ordunun imajını bozmakla suçlanan üst düzey subaylardan tasfiye edildi.

---

⁴¹ F. Agbodeka, A History of the University of Ghana (Accra, Ghana: Woeli Publishing Services, 1998), p. 224.

Ancak Chazan, amacını gerçekleştirirken AFRC'nin çıkarları çatışan iki grup arasında kaldığını gözlemledi. Bunlar arasında eski rejimlerin tüm tezahürlerine saldırmaktan mutlu olan AFRC'nin asker-destekçileri ve aşırı şiddeti kınayan ve değişimi itidalle savunan artık örgütlü siyasi partiler de vardı. Darbeye ve eski askeri hükümet başkanlarının (NLC'den Afrifa; Acheampong ve NRC'den bazı ortakları; Akuffo ve SMC'nin önde gelen üyeleri) ardından gelen idamlarına rağmen, planlanan seçimler gerçekleşti ve Gana geri döndü. Ancak, iktidar seçilmiş hükümete verilmeden önce, AFRC şu açık mesajı göndermişti: "Halkla ilgilenen kişiler, hangi sıfatla olursa olsun, halk denetimine tabidir, temel kamu ilkelerine uymak zorundadırlar."

AFRC'nin tutumu, ülkenin siyasi liderlerinin, en azından ordu içindekilerin, halka karşı sorumlu olmadığı yönündeydi. Üçüncü Cumhuriyet'in başlangıcında 24 Eylül 1979'da göreve başlayan Hilla Limann yönetiminin bu nedenle AFRC tarafından savunulan yeni standartlara uygun olması bekleniyordu. Limann'ın Ulusal Halk Partisi (PNP), Üçüncü Cumhuriyet'i 140 yasama sandalyesinden yalnızca yetmiş birinin kontrolüyle başlattı. Muhalefetteki Halk Cephesi Partisi (PFP) kırk iki sandalye kazanırken, yirmi altı seçmeli mevki üç küçük parti arasında dağıtıldı. Oy kullanan seçmen oranı yüzde 40'a düştü. Ülkenin daha önceki seçilmiş liderlerinin aksine Limann eski bir diplomattı ve hiçbir kişisel takipçisi olmayan, karizmatik olmayan bir kişilikti. Limann'ın bizzat gözlemlediği gibi, iktidardaki PNP çatışan ideolojik yönelimlere sahip insanları içeriyordu. Bazen ulusal politikalar konusunda kendi aralarında şiddetle fikir ayrılıkları yaşıyorlardı. Bu nedenle pek çok gözlemci, yeni hükümetin devletin karşı karşıya olduğu göreve eşit olup olmadığını merak ediyordu⁴³.

Ancak Limann yönetimine yönelik en acil tehdit AFRC'ydi, özellikle de sivil idareyi denetlemek için "4 Haziran Hareketi" içinde örgütlenen subaylar. AFRC'nin omzunun üzerinden bakmasını engellemek için hükümet Rawlings'e ve AFRC ile bağlantılı diğer birkaç ordu ve polis memuruna emekli olma emri verdi. Yine de Rawlings ve arkadaşları, özellikle ekonominin gerilemesi devam ederken, gizli bir tehdit olarak kaldılar. 1981 mali yılı için hazırlanan ilk Limann bütçesi, Gana'daki enflasyon oranının o yıl için yüzde 70 olduğunu ve bütçe açığının gayri safi milli hasılanın yüzde 30'una eşit olduğunu tahmin ediyordu. Sendika

---

⁴² Shillington, Rawling Factor, p. 30-55.

⁴³ D. Rimmer, Staying Poor: Ghana's Political Economy 1950-1990 (Oxford: Pergamon Press, 1992), p. 143.

Kongresi, işçilerinin artık bırakın başka şeyleri, yiyecek bile almaya yetecek kadar kazanmadıklarını iddia etti. Birçoğu hükümet tarafından yasa dışı sayılan bir dizi grev, her biri üretkenliği ve dolayısıyla milli geliri düşüren bir dizi grevle sonuçlandı. Eylül ayında hükümet grev yapan tüm kamu çalışanlarının işten çıkarılacağını duyurdu. Bu faktörler, Limann hükümetinin siviller ve askerler arasında sahip olduğu sınırlı desteği hızla aşındırdı. Hükümet 31 Aralık 1981'de Rawlings liderliğindeki başka bir darbeyle düştü⁴⁴.

Rawlings'in İkinci Gelişi: İlk Altı Yıl, 1982-1987

31 Aralık 1981'de iktidara gelen yeni hükümet, Nkrumah'ın düşüşünden bu yana geçen on beş yıl içinde sekizinci oldu. Kendisine Geçici Ulusal Savunma Konseyi (PNDC) adını veren bu konseyin üyeleri arasında Başkan olarak Rawlings, Tuğgeneral Joseph Nunoo-Mensah (Limann'ın Ordu Komutanı olarak görevden aldığı kişi), diğer iki subay ve üç sivil vardı. Askeri bağlantılarına rağmen PNDC, askerlerin liderliğindeki diğer hükümetlerden farklı olduğunu açıkça ortaya koydu. Bu, on beş sivilin kabine pozisyonlarına atanmasıyla hemen kanıtlandı.

5 Ocak 1982'deki bir radyo yayınında Rawlings, Üçüncü Cumhuriyet'in sona ermesini gerektiren faktörleri açıklayan ayrıntılı bir açıklama yaptı. PNDC Başkanı, kendisini Ganalılara dayatma niyetinde olmadığı konusunda halka güvence verdi. Daha ziyade "halkın, çiftçilerin, işçilerin, askerlerin, zenginlerin ve fakirlerin karar alma sürecinin bir parçası olma şansı istiyordu." AFRC'nin iktidarı sivil bir hükümete devretmesinden bu yana geçen iki yılı, siyasi partilerin insanları yönetmek için bölmeye çalıştığı bir gerileme dönemi olarak nitelendirdi. Bu nedenle Rawlings'in geri dönüşünün nihai amacı "Ganalılara insanlık onurunu geri kazandırmaktı." Başkanın sözleriyle, PNDC'nin hedeflerine ulaşma konusundaki kararlılığı, ülkenin şimdiye kadar tanıdığı herhangi birinden farklıydı. Bu nedenle devralma bir askeri darbe değil, toplumun sosyo-ekonomik yapısının dönüştürülmesine halkın dahil olacağı bir "kutsal savaştı." PNDC aynı zamanda dostlarına ve düşmanlarına, PNDC gündemine yapılacak herhangi bir müdahaleye "şiddetle direnileceğini" bildirdi⁴⁵.

---

⁴⁴ J. D. Stryker, Trade, Exchange Rate, and Agricultural Pricing Policies in Ghana (Washington, D.C.: World Bank, 1990), 112.

⁴⁵ C. Asante, The Press in Ghana: Problems and Prospects (Lanham, Md.: University Press of America, 1996), 87

Yine de siyasi yelpazenin farklı sektörlerinde PNDC yönetimine karşı muhalefet gelişti. Hükümete karşı çıkan en belirgin gruplar eski PNP ve PFP üyeleri idi. Üçüncü Cumhuriyet'e kendini kanıtlaması için zaman verilmediğini ve PNDC yönetiminin anayasaya aykırı olduğunu savundular. Hükümetin adaletin idaresinde halk mahkemelerini kullanmasını eleştiren Gana Baro Birliği'nden (GBA) bir başka muhalefet geldi. PNDC'nin kendilerine ücret artışı taleplerini geri çekme talimatı vermesi Sendika Kongresi üyelerini de kızdırdı. Ganalı Öğrenciler Ulusal Birliği (NUGS) daha da ileri giderek hükümete yetkiyi başsavcıya devretmesi çağrısında bulundu.

Haziran 1982'nin sonunda bir darbe girişimi ortaya çıkarıldı ve buna karışanlar idam edildi. PNDC yönetimiyle aynı fikirde olmayanların çoğu sürgüne gönderildi ve burada muhalefetlerini örgütlemeğe başladılar. Hükümeti, ülkeyi, özellikle de basını bir "sessizlik kültürüne" zorlayan insan hakları ihlalleri ve siyasi gözdağıyla suçladılar⁴⁶.

Bu arada PNDC, birbirine zıt siyasi felsefelerin ve hedeflerin etkisine maruz kaldı. Devrimci liderler radikal değişimin gerekliliği konusunda hemfikir olsalar da, bunu başarmanın yolları konusunda farklı görüşteydiler. Örneğin, PNDC hükümetinin tarımdan sorumlu sekreteri olan ve daha sonra kuzey bölge sekreteri (vali) olarak atanan John Ndebugre, PNDC için Marksist-Leninist bir rotayı savunan aşırı solcu bir örgüt olan radikal Kwame Nkrumah Devrim Muhafızları'na üyeydi. 1980'lerin ikinci yarısında gözaltına alındı ve hapse atıldı. Kojo Tsikata, PV Obeng ve Kwesi Botchwey de dahil olmak üzere PNDC'nin diğer üyelerinin yalnızca ülkeyi içinde bulunduğu umutsuz koşullardan kurtarma veya kendilerini sesli muhalefetten koruma kararlılıkları sayesinde birleşeceklerine inanılıyordu.

Rawlings'in siyasi bir ilke olarak popülizme olan bağlılığına uygun olarak PNDC, halkı genel olarak ulusal hükümetin mekanizmasına dahil edecek yönetici koalisyonlar ve kurumlar oluşturmaya başladı. İşçi Savunma Komiteleri (WDC'ler), Halk Savunma Komiteleri (PDC'ler), Yurttaş İnceleme Komiteleri (CVC'ler), Bölgesel Savunma Komiteleri (RDC'ler) ve Ulusal Savunma Komiteleri (NDC'ler), toplumun en alt tabakasındakilerin korunmasını sağlamak için oluşturuldu. Karar alma sürecine katılma fırsatı verildi. Bu komitelerin topluluk projelerine ve topluluk kararlarına katılmaları gerekiyordu ve bireysel üyelerden yolsuzluğu ve "sosyal karşıtı faaliyetleri" açığa çıkarmaları bekleniyordu. Hükümet karşıtı eylemlerle suçlananları yargılamak için normal hukuk sisteminin dışında kurulan kamu mahkemeleri de oluşturuldu. Ve bu kadroları ahlaki ve entelektüel açıdan devrimdeki

rollerine hazırlamayı amaçlayan dört haftalık bir çalıştay, Temmuz ve Ağustos 1983'te Legon'daki Gana Üniversitesi'nde tamamlandı⁴⁷.

Ancak çeşitli muhalefet grupları PDC'leri ve WDC'leri eleştirdi. Bazı WDC'lerin saldırganlığının, yönetimin ulusal ekonominin iyileşmesi için gereken cesur kararları alma becerisine müdahale ettiği ileri sürüldü. Bu tür eleştirilere yanıt olarak PNDC, 1 Aralık 1984'te tüm PDC'lerin, WDC'lerin ve NDC'lerin kapatıldığını ve bunların yerine Devrimi Savunma Komiteleri'nin (CDR'ler) getirildiğini duyurdu. Bankalar ve finansal kuruluşlar hariç olmak üzere kamu kurulları ve yasal şirketlere ilişkin olarak, genel müdürlere danışma organı olarak görev yapan Ortak Danışma Komiteleri (KİK) oluşturuldu.

Ancak kamu mahkemeleri, GBA tarafından antidemokratik olarak nitelendirilmesine rağmen varlığını sürdürdü. Mahkemeler 1982'de kurulmuş olmasına rağmen, bölgesel kamu mahkemelerinin itirazlarını ve kararlarını dinlemek ve karara bağlamak için ulusal bir kamu mahkemesinin kurulmasını öngören yasa Ağustos 1984'e kadar çıkarılmamıştı. PNDC Kuruluşu Bölüm 3 ve Bölüm 10. Bildiri, kamu mahkemelerini siyasi ve ekonomik nitelikteki davalarla sınırladı. Hükümet tarafından 1984 yılında kamu mahkemelerine getirilen sınırlamalar, idarenin bazı zayıflıkları gidermeye yönelik bir girişimi olabilir. Ancak mahkemeler kaldırılmadı; daha ziyade, "halkın artan hukuki bilincine" yanıt olarak sürdürülmesi gereken "iyi bir hukuk sisteminin temeli" olarak savundular.

Bu sosyo-politik kurumların temellerinin atıldığı dönemde PNDC de ulusal ekonominin yeniden inşasının nasıl finanse edileceği tartışmasıyla meşguldü. Ülke, bazılarının Nkrumah rejiminin aşırı ve akılsızca, hatta aptalca olarak tanımladığı harcamalarından gerçekten de acı çekmişti. NRC ve SMC yönetimindeki düşüşün derecesi de yıkıcıydı. PNDC'nin iktidara geldiği Aralık 1981'de enflasyon oranı yüzde 200'ün üzerine çıkarken, reel GSYİH yedi yıl boyunca yılda yüzde 3 azalmıştı. Yalnızca kakao üretimi değil, elmas ve kereste ihracatı da önemli ölçüde düştü. Altın üretimi de bağımsızlık öncesi seviyesinin yarısına düşmüştü.

PNDC'ye göre Gana'nın kötü ekonomik durumu kısmen iyi bir siyasi liderliğin yokluğundan kaynaklanmıştı. Aslında, 1979'daki AFRC yönetimi kadar erken bir zamanda, Rawlings ve arkadaşları üç eski askeri lideri (generaller Afrifa, Acheampong ve Akuffo)

---

⁴⁶ Donald Ray, *Ghana: Politics, Economics, and Society* (Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 1986), p. 37.

⁴⁷ Richard Jeffries, "Urban Popular Attitudes towards the Economic Recovery Programme and the PNDC Government in Ghana," *African Affairs* 91 (1992), p. 211.

yolsuzluk ve açgözlülükle ve dolayısıyla ulusal krize katkıda bulunmakla suçlanmış ve onları bu suçlamalarla idam ettirmişlerdi. Başka bir deyişle, AFRC 1979'da ulusal krizi iç, özellikle de siyasi nedenlere bağladı. Limann yönetiminin 1981'de PNDC tarafından devrilmesi, başka bir beceriksiz yönetimin zaten kötü olan ekonomik durumu daha da kötüleştirmesini engelleme girişimiydi. Dolayısıyla bazı sorunları çözenin yolu, siyasi durumu istikrara kavuşturmak ve ülkenin ekonomik koşullarını kökten iyileştirmekten geçiyordu.

İktidardaki ilk yılının sonunda PNDC, Ekonomik İyileşme Programının (ERP) ilk aşaması olacak dört yıllık ekonomik kemer sıkma ve fedakarlık programını duyurdu. Ekonominin önemli ölçüde iyileşmesi için, yalnızca Batı'nın uluslararası finans kuruluşlarından elde edilebilecek büyük bir sermaye enjeksiyonuna ihtiyaç vardı. Ancak PNDC'nin ideolojik solunda bu tür kurumlarla istişarede bulunmayı reddedenler de vardı çünkü bu kurumlar kısmen ülkenin içinde bulunduğu kötü durumdan sorumlu tutuluyordu. Tam da hükümetin bazı üyelerinin de bu tür görüşlere sahip olması nedeniyle, PNDC'nin finans ve ekonomik planlamadan sorumlu sekreteri Kwesi Botchwey, Dünya Bankası'nın (bkz. Sözlük) 1983'te Gana'ya yaptığı yardımın gerekçelendirilmesi ihtiyacını hissetti: Bu, bazı kesimler için safça ve gerçekçi olmazdı. Ganalı toplumunun, Dünya Bankası ve bağlı kuruluşlarından gelen ekonomik yardım talebinin, Ganalı devriminin amaç ve hedeflerinin uluslararası topluma satılması anlamına geldiğini düşünmesi. Ülkenin bankaya ve IMF'ye üye olup aidat ödemeye devam ederek bu iki kurumun kaynaklarından yararlanmaması mantıklı değil⁴⁸.

PNDC, Gana'nın ekonomik sorunlarının çözümünde Libya gibi dost ülkelere bağlı olamayacağını bilincindeydi. Krizin büyüklüğü - 1983-84'te mahsul üretimini harap eden yaygın orman yangınları ve 1983'te işsizlik durumunu yoğunlaştıran ve parasal yardım çağrısında bulunan Nijerya'dan sınır dışı edilen bir milyondan fazla Ganalı'nın geri dönmesiyle daha da kötüleşti.

ERP'nin Birinci iktidarı 1983'te başladı. Amacı ekonomik istikrardı. Genel anlamda hükümet enflasyonu düşürmek ve ülkenin toparlanma kabiliyetine güven yaratmak istiyordu. 1987'ye geldiğinde ilerleme açıkça görülüyordu. Enflasyon oranı yüzde 20'ye düştü ve 1983 ile 1987 arasında Gana ekonomisinin yılda yüzde 6 oranında büyüdüğü bildirildi. Bağışçı ülkelerden Gana'nın toparlanma programına yapılan resmi yardım, 1987'de ortalama 430

---

⁴⁸ Mike Oquaye, "Law, Justice, and the Revolution," in *Ghana Under PNDC Rule*, ed. E. Gyimah-Boadi (Chippenham, England: Anthony Rowe, 1993), p. 173.

milyon ABD dolarıydı. Bu, önceki yıllara göre iki kattan fazlaydı. PNDC yönetimi aynı zamanda 1966 öncesine ait 500 milyon ABD dolarından fazla kredi borcu ödemesi de yaptı. Bu başarıların takdiri olarak, uluslararası kuruluşlar Mayıs 1987'ye kadar ülkenin gelecek programlarına 575 milyon ABD dolarından fazla taahhütte bulunmuştu. Bunun üzerine PNDC, devlete ait varlıkların özelleştirilmesi, para biriminin devalüasyonu ve tasarruf ve yatırımların artırılmasını öngören ve 1990 yılına kadar devam edecek olan ERP'nin ikinci iktidarını başlattı. ERP'nin birinci dönemdeki başarılarına rağmen, birçok sorun devam etti PNDC'nin hem dostları hem de düşmanları bu sorunları ortaya çıkmasında son derece etkin oldu. Bir yorumcu, PNDC'nin kemer sıkma politikalarının bir sonucu olarak Ganalı işsizlik oranının yüksek olduğuna dikkat çekti. Bu tür sorunları giderecek istihdam veya yeniden yerleştirme politikalarının yokluğunda, kemer sıkma programlarının etkilerinin PNDC'nin toparlanma gündemini raydan çıkarabilecek koşullar yaratabileceğini yazdı⁴⁹.

İşsizlik, PNDC hükümetinin karşı karşıya olduğu siyasi sorunların yalnızca bir yönüydü; bir diğeri ise PNDC'nin siyasi tabanının büyüklüğü ve genişliği idi. PNDC başlangıçta çok çeşitli kırsal ve kentsel seçmenlere hitap eden popülist bir programı benimsedi. Buna rağmen PNDC, şu ya da bu şekilde anayasal hükümete dönüş çağrısında bulunan çeşitli grupların ciddi eleştirilerinin hedefi oldu. Bu eleştirilerin büyük bir kısmı öğrenci örgütlerinden, GBA'dan ve askeri hükümetin meşruiyetini ve ülkeyi anayasal yönetime döndürme yönündeki ilan edilmiş niyetini sorgulayan kendi kendine sürgündeki muhalefet gruplarından geldi. PNDC'ye karşı haykırış o kadar sesliydi ki sanki PNDC, Ganalı kamuoyunu tarihsel olarak şekillendiren ve etkileyen gruplar arasında çok az destek almış gibi yüzeyde göründü. Zor politikaların uygulandığı bir dönemde, PNDC bu tür önde gelen eleştirmenlerin sürekli yabancılaşmasını ve muhalefetini kaldıramayacaktı.

Bu nedenle 1980'lerin ortalarına gelindiğinde, PNDC'nin anayasalcılık ve sivil yönetime yönelik adımları aktif olarak düşündüğünü göstermesi zorunlu hale gelmişti. Rawlings'in dürüst bir lider olarak tanınmasına ve düzeltmeye çalıştığı durumun kendi yaratımı olmadığı algısına rağmen bu doğrudu. İstenilen yönde ilerlemek için PNDC'nin, ulusal yeniden yapılanma sürecine giderek daha fazla Ganalıyı dahil edecek gerekli siyasi

---

⁴⁹ Paul Nugent, *Big Men, Small Boys, and Politics in Ghana: Power, Ideology, and the Burden of History, 1982-1994* (London: Printer Publishing, 1995), p. 164.

yapıları yaratırken, tüm düşman grupların etkisini ve güvenilirliğini zayıflatması gerekiyordu. PNDC'nin içinde bulunduğu ikilemin çözümü, bölge meclisleri önerisiydi⁵⁰.

Sonuç

Ashanti İmparatorluğu XVII. yüzyılda kurulduktan hemen sonra kendi topraklarını genişletmeye başladı. Ancak onun geliştiği topraklar İngiliz, Alman, Hollandalı ve Portekiz gibi birçok sömürgeci devletin de ticari ve sınai faaliyetlerinin olduğu bir bölgede olması, kısa bir zaman içinde muhalefetlerinin de güçlenmesine sebep olmuştur. Ashanti'ye düşman olan pek çok devlet Avrupalıları kendilerine yardıma çağırmak suretiyle hem kendi topraklarını ve hem de Ashantilerin topraklarını sömürgecilere açmış oldular. İngilizler de bu fırsatı değerlendirerek Altın Sahil olan Ashanti bölgesini işgal için 1820-1890 arasında bir çok savaş yaptılar. Ashantiler başlarda İngilizleri püskürtmeye muvaffak olmuş olsalar da içlerine sokulan nifaklar sonucunda parçalanmaya başlayan imparatorluk, 1900'lerde İngiliz sömürgesi haline geldi. 1950'li yıllara kadar İngiliz sömürgesi olan Ashanti toprakları, bu yıllardan itibaren şartlı da olsa İngilizlerden bağımsızlıklarını alma yolunda atılan adımlar sonuç vermiş ve Gana adlı yeni bir devlet kurulmuştur. 1960-1980'li yıllar boyunca siyasi iç karışıklıklarla çalkalanan Gana, birkaç kez darbelere sahne olmuştur. Bu darbelere rağmen Gana günümüzde Afrika'nın en önemli ekonomilerinden biri olmuştur.

Kaynaklar

Jack Goody, "The Mande and the Akan Hinterland," in *The Historian in Tropical Africa*, ed. J. Vansina, R. Mauny, and L. V Thomas (London: Oxford University Press, (1964), pp. 199.

James Anquandah, *Rediscovering Ghana's Past* (Harlow, United Kingdom: Longman Group, 1982), pp. 126-127.

Nehemia Levtzion, *Muslims and Chiefs in West Africa: A Study of Islam in the Middle Volta Basin in the Pre-Colonial Period* (London: Clarendon Press, 1968), p. 85.

Ivor Wilks, *Asante in the Nineteenth Century: The Structure and Evolution of a Political Order* (London: Cambridge University Press, 1975), p. 22.

Kevin Shillington, *History of Africa* (New York: St. Martin's Press, 1995), p. 194.

Adu Boahen, *Ghana: Evolution and Change in the Nineteenth and Twentieth Centuries* (Accra, Ghana: Sankofa Educational Publishers, 2000), 10.

W.E.F. Ward, *A History of Ghana*, 4th ed. (London: George Allen and Unwin, 1967), 53.

---

⁵⁰ Richard Jeffries and Clare Thomas, "The Ghanaian Elections of 1992," *African Affairs* 92 (1993), p. 335.

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
VOL: 1, ISSUE: 3

I. Wilks, *Asante in the Nineteenth Century: The Structure and Evolution of a Political Order* (London: Cambridge University Press, 1975), p. 446.

Ivor Wilks, "The Position of Muslims in Metropolitan Ashanti in the Early Nineteenth Century," in *Islam in Tropical Africa*, ed. I. M. Lewis (London: Oxford University Press, 1966), p. 319.

A. W. Lawrence, *Trade Castles and Forts of West Africa*, Stanford, Calif: Stanford University Press, (1963), p. 42

William Bosman, *A New and Accurate Description- of the Coast of Guinea, 1704*; reprint, London: Frank Cass, (1967), p. 43.

Kwame Daaku and Albert van Dantzig, "An Annotated Dutch Map of 1629," *Ghana Notes and Queries* 9, November (1966), p. 15.

Wilks, "The Position of Muslims in Metropolitan Ashanti in the Early Nineteenth Century," p. 319.

Ansu Datta and R. Porter, "The Asafo System in Historical Perspective," *Journal of African History* 12, no. 2 (1971), p. 282-83.

Helene Pfann, *A Short History of the Catholic Church in Ghana* (Cape Coast, Ghana: Catholic Mission Press, 1965), p. 4.

F. L. Bartels, *The Roots of Ghana Methodism* (Cambridge: Cambridge University Press, 1965), p. 76.

Mary McCarthy, *Social Change and the Growth of British Power in the Gold Coast: The Fante States 1807-1874* (Lanham, Md.: University Press of America, 1983), p. 76.

David Kimble, *A Political History of Ghana, 1850-1928* (London: Oxford University Press, 1963), p. 243.

J. J. Crooks, *Records Relating to the Gold Coast Settlements from 1750 to 1874* (1923; reprint, London: Frank Cass, 1973), p. 296.

W.A.G. Ormsby-Gore, *Report by the Hon. W.A.G. Ormsby-Gore, M. P. Parliamentary Under-Secretary of State for the Colonies) on his Visit to West Africa during the Year 1926* (London: HMSO, 1926), p. 135.

Quoted in Aiken Watson, A. Dalgleish, and Keith A. Murray, *Report of the Commission of Enquiry into Disturbances in the Gold Coast: 1948* (London: HMSO, 1948), p. 92.

Dennis Austin, *Politics in Ghana: 1946-1960* (London: Oxford University Press, (1964), p. 83.

Sir C. Arden-Clarke, "Eight Years of Transition in Ghana," *African Affairs* (January 1958), p. 34.

Adu Boahen, *Ghana: Evolution and Change in the Nineteenth and Twentieth Centuries* (Accra, Ghana: Sankofa Educational Publishers, 2000), p. 173.

Kwame Nkrumah, "Dawn Broadcast," *Selected Speeches of Kwame Nkrumah*, vol. 2, comp. S Obeng (Accra, Ghana: Afram Publications 1997), p. 60.

Richard Rathbone, *Nkrumah and the Chiefs: The Politics of Chieftaincy in Ghana 1951-60* (Athens: Ohio University Press, 2000), p. 61.

Jean Airman, *The Quills of the Porcupine: Asante Nationalism in an Emergent Ghana* (Madison: University of Wisconsin Press, 1993), p. 42.

T. Killick, "The Volta River Project," in *A Study of Contemporary Ghana*, vol. 2, ed. W. Birmingham, I. Neustadt, and E. N. Omaboe (London: Allen and Unwin, 1967), 393.

A. P. Osei, *Ghana: Recurrence and Change in a Post-Independence Africa State* (New York: Peter Lang, 1999), p. 59.

G. H. Whittman, Inc., *The Ghana Report: Economic Development Opportunities, Eegal Problems Relative to Investment, Sociological Factors Relat to General Development* (New York: G. H. Whitman, 1959), p. 167.

Francis Danquah, *Cocoa Diseases and Politics in Ghana, 1909-1966* (New York: Peter Lang, 1995), p. 123.

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
VOL: 1, ISSUE: 3

Adu Boahen, *Ghana: Evolution and Change in the Nineteenth and Twentieth Centuries* (Accra, Ghana: Sankofa Educational Publishers, 2000), p. 193-94.

Richard Rathbone, *Nkrumah and the Chiefs: The Politics of Chieftaincy in Ghana 1951-60* (Athens: Ohio University Press, 2000), p. 100.

J. Dunn and A. Robertson, *Dependence and Opportunity: Political Change in Ahafo* (London: Cambridge University Press, 1973), 204.

Mike Oquaye, *Politics in Ghana: 1972-1979* (Accra, Ghana: Tornado Publications, 1980), p. 7.

V P. Bennett, "Malcontents in Uniform—The 1972 Coup D'etat," in *Politicians and Soldiers in Ghana 1966-1972*, ed. D. Austin and R. Luckham (London: Frank Cass, 1975), 304-5.

Mike Oquaye, *Politics in Ghana: 1972-1979* (Accra, Ghana: Tornado Publications, 1980), p. 13.

Y. Petchenkine, *Ghana: In Search of Stability, 1957-1992* (New York: Praeger Publishers, 1993), p. 70.

Kevin Shillington, *Ghana and the Rawlings Factor* (London and Basingstoke: Macmillan, 1992), p. 22.

F. Agbodeka, *A History of the University of Ghana* (Accra, Ghana: Woeli Publishing Services, 1998), p. 224.

D. Rimmer, *Staying Poor: Ghana's Political Economy 1950-1990* (Oxford: Pergamon Press, 1992), p. 143.

J. D. Stryker, *Trade, Exchange Rate, and Agricultural Pricing Policies in Ghana* (Washington, D.C.: World Bank, 1990), 112.

C. Asante, *The Press in Ghana: Problems and Prospects* (Lanham, Md.: University Press of America, 1996), 87

Donald Ray, *Ghana: Politics, Economics, and Society* (Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 1986), p. 37.

Richard Jeffries, "Urban Popular Attitudes towards the Economic Recovery Programme and the PNDC Government in Ghana," *African Affairs* 91 (1992), p. 211.

Mike Oquaye, "Law, Justice, and the Revolution," in *Ghana Under PNDC Rule*, ed. E. Gyimah-Boadi (Chippenham, England: Anthony Rowe, 1993), p. 173.

Paul Nugent, *Big Men, Small Boys, and Politics in Ghana: Power, Ideology, and the Burden of History, 1982-1994* (London: Printer Publishing, 1995), p. 164.

Richard Jeffries and Clare Thomas, "The Ghanaian Elections of 1992," *African Affairs* 92 (1993), p. 335.